

Vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj

Krizmanić, Ivona

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:148608>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-18**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim
zavodima u Republici Hrvatskoj

Ime i prezime studenta: Ivona Krizmanić

Zagreb, rujan 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
Vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim
zavodima u Republici Hrvatskoj

Ime i prezime studenta: Ivona
Krizmanić

Ime i prezime mentora: Prof. dr.
sc. Ivana Borić

Ime i prezime komentora: Prof.
dr. sc. Marija Lebedina
Manzoni

Zagreb, rujan 2023.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisao/napisala rad *Vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj* i da sam njegov autor/autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: Ivona Krizmanić

Mjesto i datum: Zagreb, rujan 2023.

Sažetak

Ovaj rad u odnos stavlja vrijednosti i mlade s problemima u ponašanju koji se nalaze u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj na izvršavanju odgojne mjere. Cilj ovog istraživačkog rada je dobiti uvid u vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj. Istraživačka pitanja su: ispitati koje zajedničke skupine vrijednosti maloljetnici u odgojnim ustanovama cijene te ispitati na koji način maloljetnici u odgojnim ustanovama rangiraju vrijednosti. Korištena metoda prikupljanja podataka je bila fokus grupa, a provedene su ukupno tri: dvije u Odgojnom zavodu u Turopolju i jedna u Odgojnom zavodu u Požegi. Ukupno je sudjelovalo 18 sudionika, 12 sudionika u dvije fokusne grupe u Odgojnom zavodu u Turopolju te 6 u jednoj fokusnoj skupini u Odgojnom zavodu u Požegi.

Nakon kvalitativne analize podataka rezultati su pokazali da mladi u odgojnim zavodima najviše vrednuju i rangiraju obiteljske vrijednosti iako većinom dolaze iz obitelji s narušenim obiteljskim odnosima. Važnima su se još pokazale vrijednosti zdravlja, ljubavi i slobode, dok su osrednje važnim vrijednostima ispale vrijednosti prijateljstva i obrazovanja. Manje važnima mladi su navodili bogatstvo i načine zabavljanja. Dio mladih je kao svoje vrijednosti istaknuo i neka rizična razmišljanja i ponašanja poput konzumacije sredstava ovisnosti, kršenja pravila i nastavka činjenja kaznenih djela kad izađu iz odgojnog zavoda.

Zaključak ovog rada je da su vrijednosti mladih u odgojnim zavodima slične onima izvan njega, ali da je potrebno još istraživati odnos vrijednosti i mladih s problemima u ponašanju jer postoji potencijal za razvijanje programa učenja vrijednosti po uzoru na strana istraživanja. Usvajanje prosocijalnih vrijednosti može biti zaštitni čimbenik u odnosu na rizična ponašanja.

Ključne riječi: vrijednosne orijentacije, mladi s problemima u ponašanju, odgojni zavodi.

Summary

This work correlates the values and juveniles with behavioral problems who are serving corrective time in institutions in the Republic of Croatia. The goal of this research paper is to shed light on the value orientations of juveniles in correctional institutions in the Republic of Croatia. The research questions are: to examine which common groups of values are cherished by minors in educational institutions and to examine how minors in educational institutions rank those values. The data collection method used was a focus group, and a total of three were conducted: two in the Correctional Institute in Turopolje and one in the Correctional Institute in Požega. A total of 18 participants participated, 12 participants in two focus groups at the

Correctional Institute in Turopolje and 6 in one focus group at the Correctional Institute in Požega.

After a qualitative data analysis, the results showed that juveniles in correctional institutions value and rank family values the most, even though they mostly come from families with broken family relationships. What also proved to be important are the values of health, love and freedom, on the other hand, the values of friendship and education were marked as moderately important values. The participants ranked wealth and entertainment as less important. Part of the focus group highlighted some risky thoughts and behaviors such as the consumption of addictive substances, breaking the rules and continuing to commit criminal offenses after leaving the correctional institution as their values.

The conclusion of this paper is that the values of juveniles in correctional institutions are similar to those outside of them, but that it is still necessary to research the relationship between values and juveniles with behavioral problems, because there is a potential for developing a value learning program, which is modeled on foreign research. Acquisition of prosocial values can be a protective factor in comparison to risky behaviors.

Key words: *value orientations, young people with behavioral problems, correctional institutions.*

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Vrijednosne orijentacije.....	2
2.1. Nastanak i razvoj vrijednosti.....	5
2.2. Teorijska polazišta vrijednosti	5
2.2.1. Rani teoretičari vrijednosti	6
2.2.2. Teorija vrijednosti Milтона Rokeacha (1973.)	7
2.2.3. Schwartzova teorija univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti (1992.).....	9
2.3. Obilježja vrijednosti	12
2.4. Promjena vrijednosti	14
3. Obilježja maloljetnika u odgojnim ustanovama	16
3.1. Zakonski okvir upućivanja u odgojne ustanove.....	16
3.2. Mladi u odgojnim ustanovama u Republici Hrvatskoj.....	17
3.3. Odgojni zavodi	18
4. Vrijednosne orijentacije mladih	22
4.1. Vrijednosne orijentacije mladih u općoj populaciji	22
4.2. Vrijednosne orijentacije mladih koji iskazuju probleme u ponašanju	24
5. Metodologija istraživanja.....	29
6. Rezultati	32
6.1. Prikaz rezultata temeljem fokus grupa s maloljetnicama.....	32
6.2. Prikaz rezultata temeljem fokus grupa s maloljetnicima	41
6.3. Hijerarhija vrijednosti	52
6.3.1. Hijerarhija vrijednosti kod maloljetnica	53
6.3.2. Hijerarhija vrijednosti kod maloljetnika.....	54
6.3. 3. Hijerarhija vrijednosti na ukupnom uzorku.....	56
7. Rasprava.....	57
8. Zaključak.....	61
8.2. Preporuke daljnjih intervencija	62
9. Literatura.....	63
10. Prilozi.....	67

1. Uvod

Vrijednosti se stvaraju i razvijaju s ljudskim društvom čiji su dio, vezane su uz prostor i vrijeme u kojima ljudi žive i koji ih sobom nose. Dijelom su socijalizacije pojedinca, zapravo socijalizaciju možemo opisati kao proces usvajanja vrijednosti i normi (Lebedina Manzoni, 2007). Kako nam vrijednosti nisu urođene nego ih učimo od najranijeg djetinjstva i tijekom cijelog života, one su naša prva stečevina kao čovjeka. Schwartz (1992, prema Ferić, 2009: 13) ih definira kao: „poželjne ciljeve, različite važnosti, koji nadilaze specifične situacije, a djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovom životu“. One nisu u potpunosti stabilne nego ih je moguće mijenjati tijekom života pogotovo kod mlade populacije. To nas dovodi do populacije kojom ćemo se baviti. Od otvaranja prvog odgojnog zavoda u Hrvatskoj 1902. godine u Glini, mladi s intenzivnijim problemima u ponašanju se upućuju u odgojne zavode kako bi popravili svoje ponašanje (Majdak, 2006).. Samo upućivanje u odgojni zavod, kako stoji u članku 15. Zakona o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, čl. 16.) sud izriče: „kad je maloljetnika nužno odvojiti od dosadašnje sredine, a s obzirom na izražene poremećaje ponašanja i nedovoljnu spremnost da prihvati odgojne utjecaje potrebno je primijeniti pojačane mjere odgoja“.

Postoje istraživanja koja su provedena na temu mladih iz opće populacije i mladih s problemima u ponašanju i njihovih vrijednosnih orijentacija, ali rezultati su kod nekih sličniji, a kod nekih veoma različiti što vjerojatno ukazuje i na vremensko prostorne razlike između društva kojeg su oni dio. Zbog toga je važno ispitati koje vrijednosti iskazuju mladi u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj kako bi se potencijalno nakon toga i dodatnih istraživanja osmislio i program učenja vrijednosti s ciljem smanjenja iskazivanja problema u ponašanju.

Cilj ovog istraživačkog rada je dobiti uvid u vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj. Istraživačka pitanja su ispitati koje zajedničke skupine vrijednosti maloljetnici u odgojnim ustanovama cijene te ispitati na koji način maloljetnici u odgojnim ustanovama rangiraju vrijednosti.

U radu je prikazana glavna terminologija i podjele vrijednosti te je opisan razvoj i obilježja izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. Zatim je opisan postupak provedbe istraživanja, a na kraju i analiza prikupljenih podataka te rasprava i zaključak.

2. Vrijednosne orijentacije

Čovjek se rađa i živi okružen drugim ljudima, a ljudi međusobno djeluju i ovise jedni o drugima i čovjek kao pojedinac ne može samostalno opstati. Čovjek je društveno biće koje pripada određenim grupama i kao njihov član mora prihvaćati određene norme i vrijednosti koje te grupe smatraju važnima. Da bi bio uspješan u tome svatko od nas prolazi proces socijalizacije kroz svoj život. „Socijalizacija je proces kojim pojedinac prihvaća norme, vrijednosti i uloge koje su potrebne za djelovanje društva, i to kao svoje vlastite.“ (Kregar, 2014: 323). Drugi autori govore kako je proces socijalizacije zapravo „proces usvajanja vrijednosti, normi, načina komuniciranja određene društvene zajednice“ (Lebedina Manzoni, 2007: 75). O važnosti socijalizacije govori i Šimunović (2017) gdje naglašava da je ljudsko biće jedina vrsta koja ovisi o pomoći i interakciji s drugima pa tako zaključuje kako socijalizacijom ljudsko biće postaje osoba. Socijalizacija se odvija tijekom cijelog života pojedinca, a razlikuju se dvije faze: primarna i sekundarna socijalizacija (Giddens, 2007, prema Šimunović, 2017). Primarna socijalizacija se odnosi na razdoblje ranog djetinjstva i veže se uz obiteljski kontekst unutar kojeg se uče jezik, vrijednosti, norme i ponašanje (Šimunović, 2017). Sekundarna socijalizacija ima ulogu produbljivati elemente primarne socijalizacije, ali u različitim okruženjima. Odvija se tijekom kasnog djetinjstva i adolescencije pa velik utjecaj na pojedinca u tom razdoblju imaju vršnjaci, učitelji, odgojitelji, treneri, mediji, kolege s posla i druge važne osobe (Giddens, 2007, prema Šimunović, 2017). Postoji još nekoliko tipova socijalizacije: *anticipativna* socijalizacija koja se odnosi na usvajanje uloga, *razvojna* socijalizacija koja se odnosi na prilagođavanje uloga situacijama, *obrnuta* socijalizacija je kada mlađi članovi društva uče starije novim stvarima, često se odnosi na tehnologiju. Uz to važna je i *resocijalizacija* koja se odnosi na učenje novih normi, vrijednosti i ponašanja kada se pojedinac nađe u novim situacijama (Šimunović, 2017). Socijalizacijom se bave razne znanosti poput antropologije, psihologije, sociologije i sve te znanosti, između ostalog, naglašavaju važnost međudjelovanja između pojedinca i njegovog konteksta, to jest, grupa ljudi koje ga okružuju. Kako društva ne postoje samo radi vanjske sile, nego ih drži i identitet i solidarnost tu su jako važni i homogeni stavovi prema vrijednostima, ali i normama pa se iz toga može zaključiti kako su norme i vrijednosti jedne od pretpostavki ljudskog opstanka (Kregar, 2014).

U svakodnevnom govoru i u medijskom prostoru svakodnevno slušamo o vrijednostima u raznim oblicima i kontekstima. I iako se na prvu čini kao jasan i jednostavan pojam i on ima mnogo slojeva i dimenzija. Raslojavanje tih slojeva je počelo s većim interesom javnosti za pojam vrijednosti negdje oko 50-tih godina 20. stoljeća premda je pojam vrijednosti kao

društveni fenomen proučavan i dugi niz godina prije toga. Već tada, na samom početku proučavanja tog pojma istraživači su naišli na veliku prepreku, a to je ne postojanje univerzalne definicije vrijednosti. Znanstvenici su se dali u posao i marljivo radili te su kreirane brojne definicije, one su se kroz vrijeme nadopunjavale, izmjenjivale i stvarale nove pa tako niti danas nemamo univerzalno definiciju s kojom se svi slažu, ali postoje brojna kvalitetna objašnjenja ovog pojma (Ferić, 2009). O prepreci na koju su autori nailazili najbolje govori sociolog Adler (1959, prema Ferić, 2009) koji je govorio da je proučavanje vrijednosti usporilo razvoj društvenih znanosti umjesto da ga unaprijedi kako su svi očekivali. Problem je bilo i što su se vrijednosti koristile u brojnim znanstvenim područjima poput psihologije, sociologije, antropologije, filozofije, politologije pa čak i ekonomije, stoga su znanstvenici kao autori definicije prilagođavali svom vlastitom području, a to je ostao problem sve do danas iako postoje napreci i neka usuglašavanja. Čak i unutar nekih znanosti poput psihologije postoje razilaženja u razmišljanjima pa tako postoje grupe psihologa koji definiraju i proučavaju vrijednosti kao:

1. višu razinu stava – odnosi se na svjetonazore, poglede na svijet,
2. izraz potreba – definiraju vrijednosti kao ciljeve koji kad se ispune zadovoljavaju potrebe,
3. temeljna područja interesa – odnosi se na životne ciljeve i interesne orijentacije,
4. preferencije – poželjnost određenih situacija ili ponašanja ili doživljavanje poželjnog i nepoželjnog (Ferić, 2009).

Iako ponekad takvo raslojavanje i gledanje iz kuta različitih znanosti i područja otežava donošenje zaključaka o nekom pojmu, to isto tako govori o zastupljenosti i važnosti određene pojave to jest može se zaključiti kako je pojam vrijednosti zastupljen u raznim područjima i kako je važan u ljudskom funkcioniranju (Ferić, 2009).

Za pojam koji je toliko zastupljen je normalno da postoje brojne definicije koje su donijeli autori i znanstvenici diljem svijeta kroz vrijeme. Petrović (1973) ide korak dalje pa definicije vrijednosti razvrstava u dvije kategorije: *pluralističko – motivističke* definicije i *restriktivno – perfekcionističke* definicije. Prva kategorija se odnosi na one definicije koje o pojmu vrijednosti govore kao stupnju intenziteta važnosti nekog objekta za subjekt, točnije, vrijednosti predstavljaju bilo koji predmet od interesa i važno obilježje ovih definicija je da vrijednosti shvaća kao kontinuum od najmanje željenog do najviše željenog ili vrednovanog objekta. Jedna od definicija koja spada u ovu kategoriju je i Rotova (1966: 11. i 12., prema Petrović, 1973: 28) definicija vrijednosti: „vrijednosti su ideje ili situacije za koje postoji

uvjerenje da predstavljaju nešto dobro, nešto poželjno, nešto čijem ostvarenju treba težiti“. S druge strane restriktivno-perfekcionističke definicije govore o vrijednostima kao unaprijed određenim pozitivnim stavovima ili potrebama. One isključuju instrumentalne vrijednosti jer govore da su to samo sredstva po kojima se dolazi do općih vrijednosti. Primjer definicije vrijednosti u sklopu ove kategorije donosi Fallding (1965, prema Petrović, 1973: 29) koji vrijednosti definira kao: „generalizirani cilj koji usmjerava ponašanje u smislu ujednačavanja u raznim situacijama uz težnju da ponovi određeno zadovoljavanje dovoljno samo po sebi“.

Postoji još nekoliko važnih definicija vrijednosti koje je važno spomenuti. Pa tako Schwartz (1992, prema Ferić, 2009: 13) definira vrijednosti kao: „poželjne ciljeve, različite važnosti, koji nadilaze specifične situacije, a djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovom životu“. Dok Pantić (1980, prema Lebedina Manzoni, 2007: 75) definira vrijednosti kao: „relativno stabilne, opće i hijerarhijski organizirane karakteristike pojedinca (dispozicije) i grupa (elementi društvene svijesti), formirane međusobnim djelovanjem povijesnih, aktualno-socijalnih i individualnih čimbenika, koji zbog tako pripisane poželjnosti usmjeravaju ponašanje svojih nositelja k određenim ciljevima“. Vrijednosne orijentacije neki smatraju sinonimom s vrijednostima, ali postoje i oni koji razlikuju ta dva pojma pa tako Ajduković (1989:43) navodi da su „vrijednosne orijentacije organizirane i međusobno povezane vrijednosti, koje usmjeravaju širi raspon ponašanja svojih nosilaca, pojedinaca ili grupa.“ Ako ćemo ići još korak dalje vrijednosne orijentacije se može grupirati u još šire kategorije koje se naziva vrijednosnim orijentacijama višeg reda ili sistemom vrijednosti (Ajduković, 1989). Kako postoje individualni sustavi vrijednosti, postoje i sustavi vrijednosti koji karakteriziraju određene grupe poput udruženja, klubova, vjerskih zajednica, društvenih pokreta pa čak i društava i kultura. Rokeach takve sustave vrijednosti naziva supraindividualni sustavi vrijednosti (Ferić, 2009). Unatoč brojnim definicijama Lindh i Korhonen (2010: 138; prema Ilišin, 2011:83) smatraju da u literaturi prevladava suglasnost kad je riječ o zajedničkim elementima pojma pa tako govore da je “vrijednost uvjerenje koje se tiče poželjnih statusa i modela ponašanja, koji transcendiraju specifične situacije, upravljaju selekcijom ili evaluacijom ponašanja, ljudi i događaja, a određena je relativnom važnošću drugih vrijednosti koje formiraju sustav vrijednosnih prioriteta”.

2.1. Nastanak i razvoj vrijednosti

Vrijednosti nam nisu urođene; usvajamo ih tijekom života, podložne su promjeni i nužne za život u društvu, dio su našeg svijeta kvalitete i vezane su uz osobe, stvari i događaje (Jukić, 2013). S ovim se donekle slaže i Bradarić (2018) koja govori o tome kako su nam vrijednosti važne jer upravljaju našim životom i ponašanjem u određenim situacijama te da sustav vrijednosti nije urođen kod ljudi nego ga učimo i stječemo kroz život, obrazovanjem, odgojem, iskustvom. To znači da vrijednosti možemo i mijenjati i prilagođavati životnim situacijama i izazovima. Na sličan način razmišlja i Lebedina Manzoni (2007) koja govori da mnogi elementi utječu na formiranje vrijednosti kao što su: osobine ličnosti pojedinca, proces socijalizacije, pripadnost određenim grupama. Vrijednosti su također u međuodnosu s drugim vrijednostima i to utječe na njihovo stvaranje ili promjenu te organiziranje u svijesti pojedinca ili grupe. Kada se više vrijednosti sabere i na određeni način rangira možemo govoriti o određenom sustavu vrijednosti pojedinca ili grupe. Nadalje, taj sustav vrijednosti usmjerava naše razmišljanje i ponašanje te iz njega može slijediti određena vrijednosna orijentacija koja se očituje u stavovima, mišljenjima i ponašanjima (Lebedina Manzoni, 2007). Vrijednosti se usvajaju kroz socijalizaciju i taj proces kako je već rečeno započinje još u djetinjstvu, ali je razdoblje adolescencije ono koje je ključno razdoblje strukturiranja vrijednosti u određeni vrijednosni sustav. Tada se individualni sustav vrijednosti formira u konačni oblik i vjeruje se da je on relativno stabilan i trajan tijekom cijeloga života (Brim, 1966; Inglehart, 1990; prema Ferić, 2009).

2.2. Teorijska polazišta vrijednosti

Slično poput definicija vrijednosti i teorije su brojne i na različite načine objašnjavaju pojam vrijednosti. Za početak neki autori (Pavičević, 1967; prema Petrović, 1973) govore da se teorije formiraju oko nekoliko važnih pitanja, kao što su:

1. Problem porijekla vrijednosti – ovaj problem je nastao kada su se teoretičari pitali gdje je izvor vrijednosti pa su tako nastale teološke teorije koje govore da je izvor vrijednosti unaprijed dan čovjeku preko nekog duhovnog autoriteta, sociološke teorije se donekle slažu s tim pa isto govore da su vrijednosti unaprijed dane ljudima, ali kroz društvene autoritete. Suprotno njima autonomne ili humanističke teorije govore da je izvor vrijednosti sam čovjek i njegova ljudska priroda. Hedonističke teorije idu korak dalje pa govore da čovjeka usmjerava izbjegavanje bola, odnosno da se teži zadovoljstvu u životu. Postoje još i utilitarističke teorije

koje kažu da vrijednosti osim važnosti za pojedinca mogu imati i važnosti za cijeli ljudski rok u smislu ostvarivanja principa evolucije. Za kraj je tu moderna, racionalističko-humanistička etička teorija koja izvor vrijednosti stavlja u samog čovjeka jer svaki čovjek ima slobodnu volju odlučivati, ali to nosi i određenu odgovornost za sebe i druge ljude u čemu mu onda pomažu njegove vrijednosti.

2. Problem važnosti vrijednosti – univerzalističke teorije govore da su vrijednosti općevažne (univerzalne) za sve, ali kontra njih nastale su i racionalističke teorije koje se ne slažu s takvim tvrdnjama jer se mijenjaju povijest, kultura i društvene grupe pa zbog toga relativistički teoretičari smatraju da su i vrijednosti relativno promjenjive. Takva razmišljanja potkrepljuju argumentom da kada vrijednosti ne bi bile djelomično relativne ne bi onda mogli govoriti niti o razlikama u vrijednostima između mladih s problemima u ponašanju i onima koji ne iskazuju probleme u ponašanju.
3. Problem vrijednosnih sudova – postoji podjela vrijednosnih sudova na spoznajne koje se odnose na objektivno opisivanje objekta, i vrijednosne koji se odnose na emocionalne reakcije na objekt. Zatim se možemo pitati nalaze li se vrijednosti u samim objektima – objektivističke teorije? Ili sam subjekt pripisuje vrijednost objektu kako govore subjektivističke teorije? Neki teoretičari veću vrijednost pridodaju jednima neki drugima. Na kraju se može zaključiti da je važan i emocionalni dio jer motivira pojedinca, ali i znanja o nekoj pojavi ili objektu da bismo mogli donositi sud o tome.

2.2.1. Rani teoretičari vrijednosti

Teoretičari ličnosti su se bavili proučavanjem raznih sastavnica ličnosti u koje pripada i sentiment. On je u prošlosti kada se tek počeo proučavati slično definiran današnjem pojmu vrijednosti pa tako možemo reći da su se rani teoretičari vrijednosti razvili iz proučavanja ljudske ličnosti (Ferić, 2009).

a) Eduard Spranger – tipovi ljudi

Spranger je osmislio šest tipova ljudi na osnovi njihovih vrijednosnih orijentacija i to na način da je pojedinac onaj tip ličnosti koji je dominantan. Prvi tip ličnosti je teorijski tip koji je kognitivno usmjerena na otkrivanje istine, objektivan je i racionalan. Drugi tip je ekonomski tip i on je poslovni tip usmjeren na stjecanje novca i imovine. Estetski tip je treći po redu i on vrijednost pronalazi u obliku i skladu. Četvrti tip je socijalni tip

kojemu je najveća vrijednost ljubav za ljude, altruističan je dobrohotan i nesebičan. Politički tip također pokazuje interes za druge ljude, ali on koristi snagu i moć. Posljednji, šesti tip je religijski tip i on se odnosi na vjernike, ali i mistične osobe koje traže višu realnost. Ova tipologija je bila kritizirana, ali ima veliku vrijednost u tome što je utjecala na daljnja istraživanja pa ju je tako koristio i Allport u suradnji s Vernonom i Lindzeyem (Ferić, 2009).

b) Allport-Vernon-Lindzeyjeva ljestvica

Allport se prvi ozbiljnije počeo baviti istraživanjem vrijednosti. Isto je kao i Spranger bio teoretičar ličnosti i osmislio je i svoju teoriju ličnosti koja u ovom kontekstu nije važna, ali je unutar nje naveo šest osnovnih obilježja koja karakteriziraju ljudsku ličnost od kojih je zadnje obilježje jedinstvena životna filozofija. Sustav vrijednosti koje je pojedinac razvio određuju upravo tu jedinstvenu životnu filozofiju koja se očituje kroz životni smisao neke osobe ili kroz dominantne ciljeve pojedinaca. Allport tu nije stao nego se udružio s Vernonom i Lindzeyem te osmislio upitnik za ispitivanje vrijednosti koji je danas poznat kao Allport-Vernon-Lindzeyjeva ljestvica i ona se i danas primjenjuje u praksi, a ta ljestvica razlikuje upravo Sprangerovih šest tipova ličnosti te rezultati pokazuju u koji obrazac vrijednosti određena osoba ima (Ferić, 2009).

c) Charles Morris – prototipski pristup

Tipovima ličnosti se početno bavio i Morris koji je smatrao da se čovjekova ličnost sastoji od tri komponente: dionzijska komponenta – želja za uživanjem, prometejska komponenta – želja za upravljanjem i vođenjem i budistička komponenta – traženje unutarnjeg mira. Jedan je od prvih znanstvenika koji su vrijednosti istraživali na međunarodnoj razini kako bi saznao jesu li vrijednosti univerzalne ili ne. Nakon provedenog istraživanja donosi pet glavnih tipova vrijednosti koje su se javljale u rezultatima istraživanja: suzdržavanje i samokontrola, napredovanje i uživanje u radnim aktivnostima, zatvaranje u sebe i samodostatnost, pristupačnost i suosjećajnost i senzualno uživanje. Njegov rad u početku nije bio zapažen, ali se s vremenom sve više koristi i to najviše u proučavanju roditeljskih stilova odgoja, samopoštovanja i samopoimanja te stilova privrženosti (Ferić).

2.2.2. Teorija vrijednosti Milтона Rokeacha (1973.)

Milton Rokeach se za razliku od prijašnjih autora nije bavio teorijama ličnosti, nego je proučavao društvene stavove koji su imali dosta sličnosti s pojmom vrijednosti pa se s

vremenom on sve više udaljavao od proučavanja stavova i približavao pojmu vrijednosti, a taj odmak od stavova prema vrijednostima se pokazao dobrim jer je postao jedan od najvećih i najznačajnijih teoretičara vrijednosti. On je vrijednosti definirao kao: „trajna vjerovanja o tome da su određeni načini ponašanja ili krajnja stanja postojanja, osobno ili društveno poželjniji od oprečnih ili suprotnih načina ponašanja ili stanja“ (Ferić, 2009:23). Također je smatrao da svi ljudi posjeduju barem neke vrijednosti, ali i da je broj vrijednosti koje čovjek posjeduje relativno malen. Između vrijednosti koje čovjek posjeduje postoje određene razlike s obzirom na to koliko su pojedincu važne te vrijednosti koje ima, a do toga dolazi zbog toga što vrijednosti imaju dva izvorišta: ličnost pojedinca i društvo. Vrijednosti se hijerarhijski slažu u određeni sustav kod pojedinca što Rokeach naziva vrijednosnim sustavima, a definira ih kao: „trajne i stabilne organizacije vrijednosti duž kontinuuma relativne važnosti“ (Ferić, 2009:23). Po njemu postoje dva tipa vrijednosti: instrumentalne i terminalne vrijednosti. Terminalne vrijednosti su poželjna krajnja stanja kad su zadovoljene sve potrebe. One mogu biti osobne ili društvene i ima ih onoliko koliko i ljudskih potreba. Instrumentalne vrijednosti se odnose na poželjna ili idealizirana ponašanja kojima se ostvaruju potrebe iz terminalnih vrijednosti, a mogu biti društveno i kulturalno potaknute. Njihovo neispunjavanje dovodi do osjećaja krivnje i/ili osjećaja osobne neadekvatnosti pojedinca (Ferić, 2009). Postoje dvije uloge ili funkcije vrijednosti prema Rokeachu: motivacijska i regulatorna funkcija. Uz teoriju i podjelu vrijednosti Rokeach je osmislio i upitnik za njihovo procjenjivanje kojeg je nazvao Upitnik vrijednosti u kojemu je ispitanicima ponuđeno 18 terminalnih i 18 instrumentalnih (Tablica 1.) vrijednosti koje trebaju rangirati. Smatrao je da je bolje konkretnije ponuditi ispitanicima vrijednosti koje oni moraju rangirati. Upitnik je kroz godine doživljavao manje preinake, ali je većinom zadržao originalni oblik te je ocjenjen kao dosta pouzdan i osjetljiv (Ferić, 2009). Može se zaključiti da Rokeach vrijednosti vidi kao: „internalizirana viđenja poželjnog s obzirom na opća društvena opredjeljenja“ (Lebedina Manzoni, 2007:78).

Tablica 1. Upitnik vrijednosti prema Miltonu Rokeachu (Ferić, 2009).

TERMINALNE VRIJEDNOSTI:	INSTRUMENTALNE VRIJEDNOSTI:
DRUŠTVENO PRIZNANJE (poštovanje, divljenje)	AMBICIOZAN (marljiv, željan uspjeha)
ISTINSKO PRIJATELJSTVO (blisko druženje)	ČIST (uredan)

JEDNAKOST (jednake mogućnosti za sve)	HRABAR (otvoreno iskazivati svoja uvjerenja)
MIR U SVIJETU (svijet bez ratova i sukoba)	INTELEKTUALAN (inteligentan, pametan)
MUDROST (zrelo razumijevanje života)	ISKREN (istinit, pošten)
NACIONALNA SIGURNOST (zaštita od napada)	LOGIČAN (dosljedan, razuman)
OSJEĆAJ ISPUNJENOSTI (trajno usavršavanje)	MAŠTOVIT (kreativan, nekonvencionalan)
SAMOPOŠTOVANJE (dobro mišljenje o sebi)	ODGOVORAN (pouzdan, na koga se možeš osloniti)
SIGURNOST OBITELJI (skrb o voljenim osobama)	POSLUŠAN (pokoran, ispunjava dužnosti)
SLOBODA (nezavisnost, sloboda izbora)	PRISTOJAN (učtiv, uglađen)
SPAS DUŠE (spas od grijeha, vječni život)	PUN LJUBAVI (osjećajan, nježan)
SREĆA (zadovoljstvo)	SAMODISCIPLINIRAN (kontroliran, umjeren)
SVIJET LJEPOTE (ljepota prirode i umjetnosti)	SAMOSTALAN (samopouzdan, samodostatan)
UGODAN ŽIVOT (sretan, uspješan život)	SPREMAN NA PRAŠTANJE (voljan praštati)
UNUTARNJI SKLAD (sklad bez unutarnjih konflikata)	ŠIROKIH POGLEDA (otvorena uma, bez predrasuda)
UZBUDLJIV ŽIVOT (poticajan, aktivan život)	USLUŽAN (raditi za dobrobit drugih)
ZADOVOLJSTVO (lagodan život pun užitaka)	VEDRA DUHA (srdačan, veseo)
ZRELA LJUBAV (seksualna i duhovna bliskost)	VJEŠT (kompetentan, učinkovit)

2.2.3. Schwartzova teorija univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti (1992.)

Ova teorija govori o deset različitih motivacijskih tipova vrijednosti koji prolaze kroz tri univerzalna zahtjeva ljudskog postojanja: biološke potrebe, potreba za usklađenim

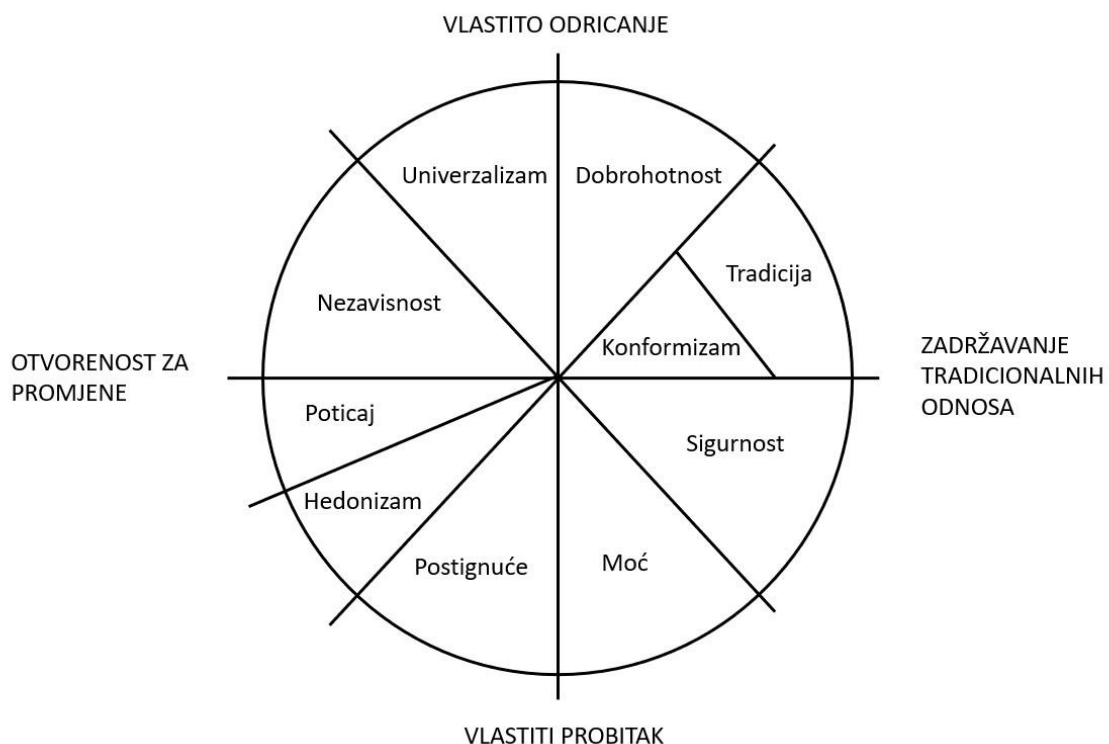
socijalnom interakcijom i potreba za opstankom i funkcioniranjem grupa. Tih deset motivacijskih tipova je objašnjeno s 56 specifičnih vrijednosti (Tablica 2.) (Ferić, 2009). Shwartz je također tih deset motivacijskih tipova vrijednosti organizirao u četiri tipa više razine: vlastito odricanje, vlastiti probitak, otvorenost za promjene te zadržavanje tradicionalnih odnosa.

Tablica 2. Tipovi vrijednosti, njihovi motivacijskih ciljevi i specifične vrijednosti koje ih predstavljaju (Ferić, 2009).

TIP VRIJEDNOSTI I MOTIVACIJSKI CILJ:	SPECIFIČNE VRIJEDNOSTI:
MOĆ: Društveni status i prestiž, kontrola i dominacija nad pojedincima i materijalnim dobrima.	Društvena moć, bogatstvo, društveni ugled, autoritet, očuvanje slike o sebi u društvu.
POSTIGNUĆE: Ostvarivanje osobnog uspjeha kroz iskazivanje kompetencije u skladu sa društvenim standardima.	Samopoštovanje, ambicioznost, utjecajnost, sposobnost, inteligencija, uspješnost.
HEDONIZAM: Ugoda ili zadovoljenje vlastitih tjelesnih želja.	Zadovoljstvo, uživanje u životu.
POTICAJ: Uzbudjenje, novost, izazov u životu.	Uzbudljiv život, raznovrstan život, odvažnost.
NEZAVISNOST: Sloboda misli i djela, kreativnost, istraživanje novog.	Sloboda, kreativnost, privatni život, samostalnost, odabiranje vlastitih ciljeva, znatiželja.
UNIVERZALIZAM: Razumijevanje, poštovanje, prihvaćanje i zaštita dobrobiti svih ljudi.	Jednakost, unutarnji sklad, mir u svijetu, jedinstvo s prirodom, mudrost, svijet lijepog, društvena pravda, tolerancija, očuvanje okoliša.
DOBROHOTNOST: Očuvanje i unapređivanje dobrobiti ljudi s kojima je pojedinac u čestom osobnom kontaktu.	Duhovni život, smisao u životu, zrela ljubav, iskreno prijateljstvo, odanost, iskrenost, uslužnost, odgovornost, spremnost na opraštanje.

TRADICIJA: Poštovanje, prihvaćanje i održavanje običaja i ideja tradicijske kulture ili religije kojoj pojedinac pripada.	Poštovanje tradicije, umjerenost, poniznost, prihvaćanje vlastitog života, pobožnost.
KONFORMIZAM: Suzdržavanje od akcija, namjera i sklonosti koje bi mogle uznemiriti ili povrijediti druge osobe i narušiti društvena očekivanja i norme.	Pristojnost, samodisciplina, poštovanje roditelja i starijih, poslušnost.
SIGURNOST: Sklad, stabilnost i sigurnost unutar društva, međuljudskih odnosa ili samog pojedinca.	Osjećaj pripadnosti, društveni poredak, nacionalna sigurnost, uzvratanje usluga, obiteljska sigurnost, zdravlje, čistoća.

Postoje kompatibilni tipovi koji imaju zajedničku motivaciju, ali i oni koji su u konfliktu i imaju suprotnu motivacijsku orijentaciju. To je grafički prikazano na slici 1. gdje se vidi kružni prikaz tih odnosa, kompatibilne vrijednosti su jedne do drugih, a konfliktne jedne nasuprot drugih.

Slika 1. Strukturalni odnos između 10 motivacijskih tipova vrijednosti (Ferić, 2009).

Shwartz je tijekom razvijanja svoje teorije bio pod utjecajem Rokeacha što je vidljivo iz njegove teorije i rada, i on je kao i Rokeach osmislio instrument za mjerenje vrijednosti koji

se zove Shwartzov vrijednosni upitnik te je i taj upitnik podijeljene na dva popisa vrijednosti: instrumentalne i terminalne samo se one ne rangiraju kao kod Rokeacha nego se za svaku vrijednost procjenjuje njena važnost za pojedinca/ispitivača na skali od 1 do 7. Ovaj upitnik je široko preveden i korišten u brojnim državama diljem svijeta pa tako i u Hrvatskoj što govori ne samo o njegovoj važnosti nego i o tome koliko je Shwartzova teorija univerzalnih sadržaja i strukture vrijednosti zastupljena i bitna u objašnjavanju vrijednosnih orijentacija (Ferić, 2009).

2.3. Obilježja vrijednosti

Pojam koji je ovako široko rasprostranjen i korišten kao što su vrijednosti, mora imati i određena obilježja, elemente, funkcije, klasifikacije koje pomažu boljem razumijevanju pojma, ali i pomažu u njegovoj praktičnoj primjeni kroz istraživanja ili razvijanje određenih programa i/ili radionica u praksi.

Pa tako Ilišin (2011) donosi nekoliko glavnih elemenata za razumijevanje vrijednosti:

1. Poželjnost – njen izvor je u ljudskim potrebama i zahtjevima socijalne okoline, a upućuje na aspirativnu dimenziju.
2. Stabilnost vrijednosti – relativno trajna komponenta ljudske svijesti. Ovaj element nam govori da stabilnost vrijednosti znači i stabilnost ili predvidljivost u ponašanju pojedinaca sa određenim sustavom vrijednosti, ali tu je potrebno biti oprezan jer se vrijednosti mogu mijenjati tijekom cijelog života jer su pod utjecajem osobina pojedinca, ali i okoline pa je tako važno uzeti u obzir njihovu relativnost.
3. Hijerarhijska organiziranost vrijednosti – proizlazi iz različite važnosti koja se pridaje pojedinim vrijednostima, uz naglasak na stupnjevanje poželjnosti određenih vrijednosti.
4. Vrijednosti djeluju na ponašanje pojedinca i grupa – razlog tome je taj što vrijednosti (uz kognitivnu i afektivnu komponentu) sadrže i bihevioralnu.
5. Vrijednosti su plod interakcije individualnih, socijalnih i povijesnih čimbenika – a zbog toga su podložne promjenama.

Sličnu podjelu donosi i Petrović (1973) koja govori o sedam osobina vrijednosti:

1. Vrijednosti predstavljaju preferencije i odabir između različitih ponuđenih objekata.
2. Vrijednosti su apstraktni konstrukti.
3. Najčešće postoji više izbora vrijednosti i one su organizirane hijerarhijski.
4. Bitna osobina vrijednosti je trajnost i dosljednost.

5. One su poželjne i često ih prati osjećaj ponosa.
6. Vrijednosti imaju visoku motivacijsku snagu.
7. Posljednja osobina je svjesnost vrijednosti, iako se pretpostavlja da mogu biti i nesvjesne, s obzirom da postoji izbor između više vrijednosti o kojem pojedinac mora razmisliti može se reći da su ipak većinom to svjesni odabiri.

Nakon elemenata i osobina važno je spomenuti i različite podjele funkcija vrijednosti pa tako Ajduković (1989) govori o dvije funkcije vrijednosti: prilagodbeni koja se odnosi na ono što pomaže pojedincu u adaptaciji i snalaženju u okolini i funkcija vrijednosti kao standarda izbora što se odnosi na to da pojedinci sami biraju vrijednosti koje su im važne i koje slijede u životu i pomažu u oblikovanju pojedinačne osobnosti i identiteta. Kao što možemo vidjeti ova podjela je u odnos stavila identitet i vrijednosti jer vrijednosti oblikuju ponašanja, a s obzirom na ponašanja okolina pripisuje identitet pojedincu (Lebedina Manzoni, 2007). Nadalje što se tiče funkcija svoju podjelu ovdje donosi i Petrović (1973). Pa tako ona govori o šest funkcija vrijednosti:

1. Donošenje odluka procjenjivanjem dobrih i loših ishoda.
2. Vrijednosti kao regulatori konflikata – posrednici su ili medijatori u suprotstavljenim situacijama.
3. Funkcija određivanja ciljeva i sredstava – osobe s čvrstim i stabilnim sustavom vrijednosti lakše donose ciljeve u životu.
4. Donose element predvidljivosti u društveni život – ovo proizlazi iz dosljednosti i stabilnosti vrijednosti.
5. Vrijednosti su izvor moralnih normi.
6. Određene vrijednosti imaju esencijalan značaj za izgradnju identiteta kod pojedinaca.

Već je u poglavlju o teorijama opisano nekoliko klasifikacija prema Morrisu, Rokeachu i Shwartzu. Ovdje je važno spomenuti i klasifikaciju koju donosi Petrović (1973) odnosno ona je različite klasifikacije svrstala u određena skupine prema zajedničkim svojstvima pa tako imamo:

a) Društvene i osobne vrijednosti

Govore o dilemi jesu li nositelji vrijednosti pojedinci ili društvo. Tri su moguća odgovora: priznate vrijednosti – društvene vrijednosti koje se prihvaćaju iako se to možda ne želi, prihvaćene vrijednosti – društvene vrijednosti koje su prihvaćene od

pojedince i posjedovane vrijednosti – one koje su karakteristične za određenog pojedinca.

b) Filozofske klasifikacije

Uglavnom se teoretičari pitaju jesu li vrijednosti preferencije ili se radi o normativnim vrijednostima. Ovdje postoje klasifikacije koje vrijednosti dijele na apstraktne i konkretne, zatim one koje vrijednosti dijele na operativne, vrijednosti uvjerenja te objektivne vrijednosti.

c) Empirijske klasifikacije

Proizašle su iz istraživanja, a kao primjer se može uzeti *Institucionalna klasifikacija S. Doda* koji vrijednosti dijeli na 12 grupa ili *Katonova klasifikacija apstraktnih vrijednosti* koji govori o 6 kategorija vrijednosti.

d) Klasifikacija T. Parsonsa

Govori o pet dihotomnih izbora koje osobe moraju donositi tijekom života: afektivitet – afektivna neutralnost, orijentacija prema sebi – orijentacija prema zajednici, univerzalizam – partikularizam, askripcija, pridavanje vrijednosti – vrednovanje rezultata i specifičnost – difuznost.

e) Psihološke klasifikacije

Ovdje pripadaju *Sprangerova i Morrisova klasifikacija* vrijednosti koje su već objašnjene u sklopu ranih teoretičara vrijednosti (Petrović, 1973).

Uz sve ove podjele i klasifikacije važno je spomenuti još samo jednu. To je klasifikacija koja vrijednosti dijeli na *dominantne, varijantne i devijantne* vrijednosti. Dominantnim se smatraju vrijednosti koje su prihvaćene u cijelom društvu i ono ih doživljava kao poželjne i pozitivne. Varijantne vrijednosti su one koje možda nisu u skladu s društvenim htijenjima i nisu prihvaćena ponašanja u skladu s njima, ali ona ipak neće biti osuđivana i kažnjavana. Osuđivana i kažnjavana će biti ponašanja u skladu s devijantnim vrijednostima koje su u suprotnosti s dominantnim i izazivaju najčešće osudu i određenu kaznu za one osobe koje se ponašaju u skladu s njima (Lebedina Manzoni, 2007).

2.4. Promjena vrijednosti

Već je i prije spominjano da se vrijednosti smatraju relativno stabilnima, to jest da su relativno promjenjive. Na njihovo usvajanje uz obitelj, vršnjake, školu utječe i društvo u kojem pojedinac živi te njegovo životno iskustvo koje je jedinstveno za svaku osobu (Whiteback i Gecas, 1988; Feather, 1994a; Rohan i Zanna, 1996; svi prema Ferić, 2009). Sve se to može primijetiti u današnjem zapadnom društvu u kojem dolazi do socio-ekonomskog razvoja, a s

njim i do slabljenja tradicionalnih vrijednosti poput obitelji i religije, dok s druge strane jačaju materijalističke vrijednosti (socijalni standard i sigurnost) i s njima ili odmah nakon njih i postmaterijalističke vrijednosti poput samoaktualizacije i individualizacija (Ilišin, 2011). Mijenjanje vrijednosti je istraživao Rokeach (1974; 1979a; prema Ferić, 2009) koji je razvio *Metodu suočavanja sa samim sobom* koja se može opisati kao postupak u kojem se pojedinci suočavaju sa nelogičnostima i proturječnostima s njegovima stavovima i vrijednostima ili mu se pokažu hijerarhijski poredane vrijednosti neke skupine koje su drugačije od njegovih. Pokazao se da pojedinci nakon tog suočavanja mijenjaju svoje vrijednosti ili stupnjeve njihove važnosti, ali te su se promjene zadržavale kratkotrajno ili ih se mali broj zadržao duže vrijeme pa je zaključeno kako su se prvotne promjene dogodile jer su ispitanici htjeli zadovoljiti ispitivače, a ne jer se stvarno dogodila promjena u vrijednostima (Ferić, 2009). To ne znači da do promjene ne može nikako doći. Naime, promjena u vrijednostima je moguća, ali ne tako naglo i brzo kao što je bio slučaj s metodom suočavanja, već se vrijednosti mogu mijenjati „prirodnim putem“ i to kroz djelovanje dva čimbenika. **Prvi čimbenik** se odnosi na dob pojedinca, kako osobe stare tako su vrijednosti sve stabilnije što znali da kod mlađih osoba one još nisu u potpunosti formirane ta da su onda sklonije promjenama. **Drugi čimbenik** se odnosi na specifične, često snažne i intenzivne životne okolnosti kroz koje pojedinci prolaze poput: rođenja prvog djeteta, bolesti, gubitka posla i drugo, ali osim tih privatnih životnih okolnosti na osobe utječu i društvene životne okolnosti poput: ratova, bolesti, prirodnih katastrofa, promjena političkog poretka i drugo. Sve to utječe na pojedinca da preispita te promjene u životnim okolnostima, ali i svoje ciljeve te potrebe uz koje su usko vezane i vrijednosti (Ferić, 2009). Rezultat svih tih istraživanja i razmatranja je bio taj da se više autora usuglasilo da postoje tri elementa koja djeluju na promjenu vrijednosnih sustava. **Prvi element** se odnosi na već spomenutu dob pojedinca i na to kako se sazrijevanjem mijenjaju vrijednosti dok se jednom u odrasloj dobi ne postanu stabilne. **Drugi element** je taj da sve te promjene u vrijednostima slijede određeni trend pa tako s vremenom pojedinci sve više cijene vrijednosti sigurnosti, konformizma i tradicije, a sve manje cijene vrijednosti moći postignuća i nezavisnosti. Zadnji, **treći element** govori da promjene u životnim okolnostima djeluju više na mlađe nego li na starije ljude i to je opet zbog toga što su starijim ljudima vrijednosti stabilnije (Ferić, 2009). Zbog svega rečenog u vezi dobi pojedinca i promjena vrijednosti, zanimljivo je proučavati vrijednosti upravo kod mladih. Nove, mlade generacije predstavljaju suvremena društva jer kod njih, kao što je već rečeno, proces socijalizacije nije dovršen pa se promjene i procesi u društvu te trendovi koji predviđaju buduća kretanja prije i lakše primijete. Mladi se tako nađu na prvoj crti obrane tradicionalnih vrijednosti, što od njih očekuju starije generacije koje im ih

prenose, ali u isto vrijeme se od njih očekuje da nose nove i drugačije vrijednosti u skladu s društvenim promjenama, a na svakom je pojedincu da se prilagodi tim očekivanjima što većinom nije lak proces za mladu osobu (Ilišin, 2011).

Na kraju svega postavlja se pitanje učenja vrijednosti. Je li moguće učiti djecu vrijednostima i tko bi to trebao činiti? Legrand (1991) govori da bi u tome najveću ulogu trebali imati roditelji i škola. Također govori da se učenje vrijednosti sastoji od kognitivnih aspekata i afektivnih sastavnica, a trebalo bi ju provoditi tako da se djecu uči spoznajnim vrijednostima, teorijskom opravdanju vrijednosti, osjećaju dužnosti, volji za prilagođavanjem ponašanja tim vrijednostima te djelovanjem u skladu s vrijednostima.

3. Obilježja maloljetnika u odgojnim ustanovama

Odrastanje djeteta u funkcionalnoj i podržavajućoj obiteljskoj sredini je najbolji zaštitni faktor i ideal kome teže svi stručnjaci u pomagačkim profesijama koji rade s djecom i maloljetnicima. No ponekad obitelji ne funkcioniraju dobro i/ili dijete ne funkcionira dobro unutar te obitelji. Čak dolazi i do počinjenja kaznenih djela od strane maloljetnika što je svakom stručnjaku alarm za uzbunu. Tada moramo pogledati u zakone da vidimo što napraviti kako bi zaštitili to dijete i djelovali za njegovu najveću dobrobit i interes makar to bilo i izdvajanje iz obitelji te smještavanje u određenu ustanovu.

3.1. Zakonski okvir upućivanja u odgojne ustanove

Maloljetnika, to jest, mlađeg punoljetnika štite temeljna prava utvrđena raznim zakonima i konvencijama, prvenstveno su to: Ustav Republike Hrvatske (NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14), Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989), Zakon o sudovima za mladež (NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) i Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za počinitelje kaznenih djela i prekršaja (NN, 133/12), a ta mu se prava mogu ograničiti samo iznimno i u svrhu izvršavanja sankcija. Upravo se odredbe ova zadnja dva spomenuta zakona primjenjuju u kaznenom postupku prema maloljetnim počiniteljima kaznenih djela. U Zakonu o sudovima za mladež su definirane: „odredbe za mlade počinitelje kaznenih djela (maloljetnike i mlađe punoljetnike) u materijalnom kaznenom pravu, odredbe o sudovima, o kaznenom postupku i o izvršenju sankcija te propisi o kaznenopravnoj zaštiti djece.“ (NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, čl. 1.) Važno je da je maloljetnik navršio četrnaest godina jer prije toga ne može kazneno odgovarati i da nije navršio više od dvadeset i tri godine života jer je to gornja dobna granica

kada se prema nekoj osobi mogu primjenjivati pravna pravila iz ovog zakona. Zakon o sudovima za mladež propisuje osam odgojnih mjera: “sudski ukor, posebne obveze i upućivanje u centar za odgoj, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi; upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojni zavod i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu“ (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, čl. 7.). Posljednje tri mjere se nazivaju još i zavodskim mjerama, a u sklopu ovog rada najviše nas zanima upravo jedna od njih: upućivanje u odgojni zavod. Važno je za napomenuti da se zavodske mjere se primjenjuju samo kao krajnje sredstvo postupanja te smiju trajati samo koliko je potrebno da bi se ostvarila svrha odgojnih mjera (NN, 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19). Samo upućivanje u odgojni zavod, kako stoji u članku 15. Zakona o sudovima za mladež (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19, čl. 16.) sud izriče: *„kad je maloljetnika nužno odvojiti od dosadašnje sredine, a s obzirom na izražene poremećaje ponašanja i nedovoljnu spremnost da prihvati odgojne utjecaje potrebno je primijeniti pojačane mjere odgoja. Pri odlučivanju o izricanju ove mjere, sud će osobito uzeti u obzir težinu i narav počinjenog djela i okolnost jesu li prema maloljetniku prije bile izrečene odgojne mjere ili kazna maloljetničkog zatvora. U odgojnom zavodu maloljetnik ostaje najmanje šest mjeseci, a najdulje tri godine, s tim da sud odlučuje svakih šest mjeseci ima li osnove obustaviti izvršenje ove mjere ili je zamijeniti drugom odgojnom mjerom.“* Izvršavanje ove odgojne mjere je u nadležnosti Ministarstva pravosuđa, a način izvršavanja ove mjere, prava maloljetnika, boravak u zavodu, obveze maloljetnika, izrađivanje pobjedničinog programa postupanja, aktivnosti, priprema za otpust i drugo su definirane Pravilnikom o načinu izvršavanju odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod (NN, 22/2013).

3.2. Mladi u odgojnim ustanovama u Republici Hrvatskoj

Mladi s problemima u ponašanju se mogu smještavati u razne tipove ustanova za djecu s problemima u ponašanju koji se mogu osnivati unutar Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike te unutar Ministarstva pravosuđa i uprave. Ustanove u koje se smještava djecu unutar Ministarstva pravosuđa i uprave su Odgojni zavodi u Turopolju i Požegi (Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2023), dok su to unutar Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike: Centar za nestalu i zlostavljaju djecu, Centar za odgoj i obrazovanje Lug, Centar za pružanje usluga u zajednici Split, Centar za pružanje usluga u zajednici Zadar, Centar za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave, Dom za odgoj djece i mladeži Pula, Dom za odgoj djece i mladeži Karlovac, Dom za odgoj djece i mladeži Osijek, Dom za odgoj djece i mladeži Rijeka, Odgojni dom Ivanec, Odgojni dom Mali

Lošinj, Udruga MOST, Udruga za pomoć djeci i mladeži DHP (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023). Usluge organiziranog stanovanja za djecu s problemima u ponašanju postoje unutar: Centra za nestalu i zlostavljanu djecu, Centra za pružanje usluga u zajednici Zadar, Centra za pružanje usluga u zajednici Zagorje, Centra za pružanje usluga u zajednici Zagreb-Dugave, Doma za odgoj djece i mladeži Karlovac, Odgojnog doma Mali Lošinj, Podružnice Betula i Udruge Breza (Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, 2023).

Žižak i Koller-Trbović (1999) govore kako se u odgojne domove smještavaju djeca koja odgojno zapuštena, zanemarena, zakinuta, zlostavljana i drugo, te je stoga važno da im se pruža adekvatan tretman kroz pravilan odgoj, obrazovanje, socijalizaciju, resocijalizaciju, stvaranju adekvatnog sustava vrijednosti, profesionalno osposobljavanje i drugo kako bi se postigle pozitivne promjene kod mladih. Ako ne dolazi do pozitivnih promjena kod djece i mladih u domovima, sud može odrediti izmjenu odgojne mjere i to na način da: „Ukoliko matični odgajatelj i stručni tim utvrde da maloljetnik/mlađi punoljetnik svojim ponašanjem često ili grubo narušava kućni red, ne izvršava obveze utvrđene Programom i učestalo vrši stegovne prijestupe te je razvidno da izrečena mjera neće postići utvrđenu svrhu, odgojna ustanova će podnijeti izvanredno izvješće sudu s prijedlogom o sazivanju ročišta na sudu radi izmjene odgojne mjere u strožu.“ (NN, 141/2011-2840, čl. 90.)

3.3. Odgojni zavodi

Stroža odgojna mjera od odgojno doma je upućivanje u odgojni zavod. Oni su se u Hrvatskoj počeli razvijati u ranom 20. stoljeću, ali sama povijest maloljetničkog kaznenog prava je puno duža. Reakcija društva na kriminalitet ovisi o povijesno vremenskom i kulturalnom prostoru unutar kojega postoje određeni zakoni. U kontekstu Hrvatske maloljetničko kazneno pravu prvi put se spominje još u srednjem vijeku u Statutu grada Korčule iz 1214. godine. Taj statut je jedan od najstarijih pravnih dokumenata u Europi, a najstariji je statut nekog grada u Hrvatskoj. U njemu su maloljetnici prepoznati kao posebna skupina pa su se do 14 godine za njih primjenjivale posebne odredbe zakona, a postojale su i razlike u spolu u odnosu na kažnjavanje (Daničić, 2018). Slijedeći važan dokument je Statut grada Dubrovnika iz 1272. godine, koji slično kao i prethodni statut kaznenu odgovornost definira za dječake od navršene 14. godine, a za djevojčice od navršene 12. godine života. O kazni za one koji počine kaznena djela ispod tih granica odlučuje knez i sud (Daničić, 2018). Treći važan zakon iz srednjeg vijeka koji se tiče maloljetničkog prava je Statut grada Splita iz

1312. godine. I u njemu se maloljetnici kažnjavaju drugačije od odraslih i postoji dobna razlika s obzirom na spol, za djevojčice je to 12 godina, a za dječake 14 godina. Kao što se može vidjeti još u srednjem vijeku je su u hrvatskim zakonima maloljetnici prepoznati kao posebna skupina prema kojoj je važno primjenjivati blaže odredbe zakona (Daničić, 2018). Iako su maloljetnici već tada bili prepoznati kao posebna skupina, prvi zakon koji je uveo potpuno kaznenu neodgovornost osoba koje nisu navršile 12 godina je takozvana Derenčinova osnova iz 1879. godine. Istim zakonom se za osobe koje su navršile 12 godina, a nisu navršile 16 godina kaznena odgovornost primjenjuje samo ako su bile svjesne kažnjivosti počinjenog djela, a ako su i bili svjesni kažnjivosti djela prema njima su se primjenjivale blaže kazne (Hirjan i Singer, 1987). Ratković (1920; prema Majdak 2006) je još početkom 20. stoljeća govorio da je zanemarenost povezana s kriminalnošću jer zanemareno dijete posjeduje rizik da postane osoba kriminalnog ponašanja. Također je tada smatrano da tu zanemarenost treba prevenirati prvo općim mjerama, a onda ako one ne pokazuju rezultate i upućivanjem u ustanove posebnog tipa (Majdak, 2006). Presudan trenutak je bio 6. veljače 1902. godine kada je u Parlamentu donesen Zakon o prisilnom uzgoju nedoraslih, a ključnu ulogu je tu odigrao Josip Šilović, biskup i profesor kaznenog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu na čiju inicijativu je zakon i donesen (Majdak, 2006). Tim Zakonom je granica od koje počinje kažnjavanje mladih podignuta na navršenih 14 godina starosti i stvorena je djelotvorna pravna osnova za intervenciju u takozvana preddelinkventna stanja djece od 10. do 14. godine života (Singer, 1998). Iste godine u Glini počinju pregovori oko otkupa zemljišta tadašnje vojarne za izgradnju Kraljevskog zemaljskog popravilišta (Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2023). Sličan tijek razvoja događaja odvijao se i istočnije u Slavoniji gdje se nakon kraja izgradnje 1919. godine otvara penalna ustanova koju danas znamo kao Odgojni zavod u Požegi. Ove dvije ustanove su s promjenom vremena, politika i zakona mijenjale imena, ali svrhe su ostale gotovo iste, osim što se za vrijeme Domovinskog rata, točnije 1992. godine tadašnji Dom za preodgoj maloljetnika Glina privremeno seli u Kazneni zavod Turopolje gdje je 1995. godine odlukom Vlade Republike Hrvatske odlučeno da trajno ostaje na adresi u Turopolju kao Zavod za preodgoj maloljetnika (Kauzlarić, 2018). Time je Odgojni zavod u Turopolju kao nasljednik Kraljevskog zemaljskog popravilišta u Glini postao jedna od najstarijih penalnih ustanova u ovom dijelu Europe (Ministarstvo pravosuđa i uprave, 2023). Uz odgojne zavode u Glini i Požegi, otvara se i Odgojni zavod u Pahinskom kraj Ivanca (Hirjan i Singer, 1987). Od lipnja 1925 kada je osnovano Državno uzgajalište Pahinsko tamo su dolazili „moralno posrnuli“ dječaci u dobi od 14 do 16 godina. Kao i ostale ustanove kroz vrijeme su se mijenjala imena i funkcije da bi 1996. Odgojni zavod u Pahinskom dobio ime i funkciju koju nosi i danas:

Odgojni dom Ivanec (Odgojni dom Ivanec, 2023). Slijedeći važni dokument koji je donesen je Naredba bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 13. prosinca 1918. u kojoj se određuju kategorije prema kaznenoj ubrojivosti. Pa su tako djeca osobe do 10 godina starosti, mladenačke osobe od 10 do 14 godina, a osobe su oni od 14 do 20 godina starosti. Kaznenu odgovornost su i tada, kao i danas mladi stjecali s 14 godina starosti, s tim da je do 20. godine vrijedila olakotna okolnost za njih, što je značilo da nema kazne smrti i doživotne teške tamnice. Uz dobne odredbe su se određivale intelektualna i ćudoredna ubrojivost za svaku osobu pojedinačno i na temelju tih dviju odrednica se odlučivalo što će biti dalje s mladom osobom (Majdak, 2006). U Naredbi bana Hrvatske, Slavonije i Dalmacije su donesene i određene sankcije koje su se mogle izreći mladima: ukor, otpuštanje na prokušavanje i prisilni uzgoj – kao odgojne mjere, te lišenje slobode kao jedina vrsta kazne (Majdak, 2006). Tijekom 20. stoljeća dolazi do povećane brige za djecu, do tada se nikada o djeci nije pričalo više pa je zbog toga 20. stoljeće nazvano i „stoljećem djece“ (Kovačević, 2004). Tako je Novelom Krivičnog zakonika iz 1959. godine unaprijeđena mogućnost individualizacije sankcija za maloljetnike uvođenjem osam odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora (Majdak, 2006). Krivični zakon Savezne republike Hrvatske iz 1977. godine je reakciju na kriminalitet maloljetnika htio osuvremeniti tako da bude u skladu sa aktualnom kriminalnom i socijalnom pedagogijom te uz to još više jačati i načelo supsidijariteta. Iako je novi zakon većinom zadržao odredbe Novele Krivičnog zakona iz 1959. godine, ovim zakonom se uvelo razlikovanje maloljetnika na mlađe i starije maloljetnike te na mlađe punoljetne osobe koje imamo i danas, a uz odgojne mjere i kaznu maloljetničkog zakona uvedene su i mjere sigurnosti (Singer, Poldrugáč i Mikšaj-Todorović, 1985).

„Usvajanjem Zakona o sudovima za mladež 1997. god. u sklopu donošenja novog hrvatskog kaznenog zakonodavstva, Hrvatska je po prvi put dobila poseban zakon o maloljetnicima, u kojem je sveobuhvatno uređen materijalnopravni i procesnopravni položaj maloljetnih i mlađih punoljetnih počinitelja kaznenih djela, kao i ustrojstvo i nadležnost sudova za mladež.“ (Carić i Kustura, 2010:605) Tim zakonom se mijenja naziv odgojne mjere iz upućivanja u dom za preodgoj u upućivanje u odgojni zavod (Kauzlarić, 2018). Tako su naziv promijenile i ustanove pa su nastali Odgojni zavod u Turopolju u kojem odgojnu mjeru upućivanja u odgojni zavod izvršavaju mladići i Odgojni zavod u Požezi za djevojke koje i danas rade u istu svrhu (Kauzlarić, 2018).

Poremećaji u ponašanju djece i mladih predstavljaju sva ona ponašanja koja na neki način ometaju dijete ili mladu osobu u redovnom funkcioniranju. Ona mogu biti štetna i opasna kako

za tog pojedinca tako i za njegovu okolinu (Kovačević, 2004). Tijekom adolescencije raste broj rizičnih ponašanja kod maloljetnika i činjenja kaznenih djela koje se mogu gledati kao uzrok ili posljedica socijalnih, emocionalnih, mentalnih i zdravstvenih poteškoća (Ratkajec Gašević, 2011). U odgojnim zavodima borave specifične skupine maloljetnika koje imaju probleme socijalne prilagodbe, intenzivne probleme u ponašanju i kod kojih u primarnoj sredini nema dovoljno pozitivnih potencijala i podrške za promjenu stavova i ponašanja. Većina maloljetnika je prije dolaska u zavod bila uključena o određeni tretman ili su im bile izrečene druge odgojne mjere pa čak i boravak u drugoj ustanovi, ali se očito one nisu pokazale uspješnima i dovoljno efikasnim (Maloić, 2006). U životu svake osobe jednu od najvažnijih uloga igra obitelj u kojoj djeca uče o sebi i vrijednostima. Roditelji im postaju uzori i modeli ponašanja. Na probleme u ponašanju utječe i obiteljska atmosfera i socio-patološke pojave u obitelji. Djeca koja iskazuju probleme u ponašanju su najčešće odrasla u obiteljima gdje nedostavno i nedosljedno vrše svoje dužnosti i zadaće (Urbanc i Čiček, 1998). Hirschi i Gottfredson (1988, prema Urbanc i Čiček, 1998) govore da na delinkventno ponašanje maloljetnika utječu grubo, pasivni ili zanemarujući odnosi roditelja prema njima te kriminalno ponašanje roditelja, slab roditeljski nadzor, nedosljedno oštro kažnjavanje, sukobi u braku i veličina obitelji. Kako postoje samo po jedan odgojni zavod za mladiće i jedan za djevojke u njima borave svi maloljetnici kojima je izrečena ta mjera pa tako oni dolaze iz svih dijelova Hrvatske, iz mjesta različite urbanizacije, različitih sociodemografskih karakteristika i te razlike utječu na svakodnevno funkcioniranje i odnos s drugim maloljetnicima i zaposlenicima zavoda. Također većina mladih je niskog stupnja obrazovanja, većina nema završenu niti osnovnu školu. Što se tiče kaznenih djela većina maloljetnika je činila imovinska kaznena djela (Maloić, 2006). Kako u zavodima mogu boraviti osobe od 14 do 23 godine starosti, javljaju se i velike razlike u funkcioniranju stariji i mlađih korisnika. Mlađi su za starije neozbiljni i nemirni, a stariji su fizički snažniji i iskusniji što narušava odnose među njima. Dio korisnika uz zavodsku odgojnu mjeru ima i posebnu obvezu psihijatrijskog liječenja ili liječenja od ovisnosti. Kod njih su razvijene i kompleksne psihosocijalne teškoće poput: narušenih odnosa u obitelji, izraženih problema u ponašanju, teškoće poslijepenalnog prihvata i drugo (Maloić, 2006). „Ranija višekratna institucionaliziranost najčešće podrazumijeva odsutnost adekvatne obiteljske brige, ukazuje na deprivirajuće i ugrožavajuće razvojne okolnosti, kao i na fiksiranost asocijalnih oblika ponašanja. Nadalje, odgajanci koji dolaze u Zavod profilirani su negativnom selekcijom iz prijašnjih domskih sredina i karakterizira ih niz specifičnih obilježja i oblika ponašanja, češće prisutnih u domskoj populaciji – egocentričnost, naglašena hedonistička usmjerenost, niži nivo tolerancije na frustraciju, zlostavljanje submisivnih

odgajanika, agresivnost, destruktivnost, „biznisi“, kamatarenje, neuvažavanje autoriteta, različiti pokušaji manipulacije, samoozljeđivanje, sklonost bijegu.“ (Maloić, 2006:79) Zaključno je važno napomenuti kako je provođenje institucionalnih odgojnih mjera složen i zahtjevan tretman jer stručnjaci sve specifičnosti moraju uzimati u obzir i prilagođavati se zahtjevima korisnika (Maloić, 2006).

4. Vrijednosne orijentacije mladih

4.1. Vrijednosne orijentacije mladih u općoj populaciji

„Govoriti o vrijednostima mladih znači na specifičan način govoriti o vrijednostima društava u kojima mladi žive i odrastaju“ (Puzić i Bezinović, 2011: 2013). Stoga se može zaključiti da promjene u vrijednostima najavljuju dolazak određenih promjene i u društvu (Puzić i Bezinović, 2011). Takve promjene objašnjava teorija modernizacije koja govori da ekonomski razvoj dovodi do promjena u socijalnom i kulturalnom aspektu nekog društva (Ilišin 2011). I Hrvatska je kao zemlja prolazila tranziciju tijekom 1990-tih godina što je utjecalo na sve građane, a pogotovo na populaciju mladih. Mlade u nekom društvu obilježava prijemljivost na novo, pop-kultura, karakteristike životnih stilova i društvenog položaja, društvena raslojenosti i podjele unutar društva u kojem žive. Stoga se za mlade može reći da su heterogena društvena skupina sa specifičnim društvenim položajem, a uz sve se preko njih prelamaju društveni konflikti i objektivne društvene proturječnosti (Puzić i Bezinović, 2011). Upravo zbog toga mladi privlače više pažnje istraživača od drugih društvenih skupina (Ajduković, 1989).

Koirkikivi, Benjamin, Kuusisto i Gearon (2023) su proveli istraživanje o vrijednostima na uzorku finske mladeži, učenika viših razreda srednje škole rasponu dobi od 16 do 20 godina. Istraživanje se sastojalo od kvalitativnog dijela koje je ispitivalo hijerarhiju vrijednosti i u kojem je sudjelovalo 2 873 učenika i od kvantitativnog dijela koje je ispitivalo stavove mladih, a u njemu je sudjelovalo 2 200 učenika. Rezultati su pokazali da je finskoj mladeži najvažnije vrijednost jednakosti koju je najviše učenika rangiralo na najvišu poziciju u hijerarhiji vrijednosti. Na visokim mjestima su se našle i vrijednosti promocije mira i zaštite okoliša. U sredini hijerarhije su smještene vrijednosti zaštite životinja i Finstvo (kao Hrvatstvo kod nas, eng. Finnishness), na posljednjem mjestu mladi su rangirali religiju (Koirkikivi i sur, 202).

Zanimanje za vrijednosti mladih rezultiralo je istraživanjem koje su proveli Franc, Šakić i Ivičić (2002). Njihovo istraživanje je imalo dva cilja, utvrditi hijerarhiju i zastupljenost vrijednosti i analizirati povezanost vrijednosnih orijentacija adolescenata s nekim stavovima i

ponašanjima. Sudjelovalo je 2 823 adolescenta i to 24,5 % polaznika gimnazija, a 75,5 % polaznika ostalih srednjih škola. Rezultati hijerarhije vrijednosti je bio takav da su mladi na prvo mjesto po važnosti stavili zdravlje, odmah iza njega prijateljstvo, zatim ženidbu (udaju) i imanje djece. Na sredini hijerarhije se nalazi uspjeh u karijeri, a prema kraju su se smjestili stalno zaposlenje i novac dok je na samom začelju razonoda. Svaka od ovih vrijednosti je ispitana kroz nekoliko tvrdnji, a tvrdnje koje su najviše puta rangirane na najvažnije mjestu su bile: „Voljeti nekoga i biti voljen“ te „Živjeti skladno u krugu svoje obitelji i prijatelja“. Najmanje važnim tvrdnjama su se pokazale: „Imati moć i mogućnost utjecaja na druge ljude“ te „Živjeti u skladu s učenjem svoje vjere“. Također se pokazalo da su vrijednosti pozitivno korelirale sa stavovima, također su dobivene i niske korelacije vrijednosti s određenim vrstama ponašanja (slobodno vrijeme, kreativne i izvannastavne aktivnosti, čitanje, hobi, izlasci i zabava, konzumiranje sredstava ovisnosti) (Franc, Šakić i Ivičić, 2002).

Ilišin (2011) je provela komparativnu analizu rezultata nekoliko istraživanja vrijednosti mladih u Hrvatskoj kroz vrijeme kako bi se provjerila stabilnost vrijednosti mladih. Istraživanja su provedena 1986. godine na 1250 mladih, 1999. godine na 1700 mladih, 2004. godina na 2000 mladih i 184 predstavnika hrvatske političke elite. Ispitanici su odgovarali na dva upitnika o vrijednostima pa su rezultati pokazani kao dvije tablice rangiranja vrijednosti. Rezultati na prvom upitniku su pokazali da su mladima najvažniji prijateljstvo i poznanstva, zatim slijede, seks i ljubav pa zabava i razonoda, nakon toga su smještena putovanja te radi i posao, na šestom mjestu po važnosti obiteljski život, brak i djeca, zatim slijedi školovanje i obrazovanje, sport i sportska zbivanja, na devetom mjestu su znanost i tehnička dostignuća, a na desetom umjetnosti i kultura, zatim slijedi vjera i vjerski život pa nacionalna prošlost i sudbina vlastite nacije, a na začelju su vojska i vojne stvari te politika i politička zbivanja. Sve vrijednosti imaju porast u stupnju važnosti kroz od prve do treće točke mjerenja osim zadnje dvije vrijednosti: vojska i vojne stvari te politika i politička zbivanja. Na drugom upitniku prvo mjestu u hijerarhiji vrijednosti je zauzela samosvojnost, zatim slijedi privatnost pa materijalni položaj iza kojeg je dokoličarenje pa profesionalni uspjeh, zatim slijedi društveni položaj, na sedmom mjestu je vjera iza koje slijedi vlast pa nacionalnost, najmanje važnim vrijednostima se pokazao medijski uspjeh i političko potvrđivanje. Također je za gotovo sve vrijednosti zabilježen rast u važnosti osim za vrijednost medijskog uspjeha i političkog potvrđivanja (Ilišin, 2011).

4.2. Vrijednosne orijentacije mladih koji iskazuju probleme u ponašanju

Sve što znamo o nekom pojmu je došlo ili dolazi iz istraživanja, bez njih možemo samo nagađati o određenoj pojavi. Samo pojam vrijednosti je puno istraživani, isto tako je i s mladima s problemima u ponašanju koji se nalaze u odgojnim ustanovama, ali zajedno su puno rjeđe stavljani u relaciju. Ovdje ćemo opisati nekoliko istraživanja koja su se doticala ovih pojmova na određeni način.

Romero, Sobral, Luengo i Marzoa (2001) su istraživali povezanosti između vrijednosnih orijentacija i samoiskazanog antisocijalnog ponašanja na mladima u Španjolskoj. Ispitivanje su provodili na tri grupe mladih. Prva grupa su bili mladići i to njih 435 koji su ili pohađali školu (78,4%) ili su pohađali fakultet (21,6%) i imali su između 14 i 19 godina. Druga grupa su bile djevojke (N=529), koje su također kao i mladići pohađali istu srednju školu (77,7%) i fakultet (22,3%), a isti je bio i dobni raspon, od 14 do 19 godina. Treća grupa su bili mladići s problemima u ponašanju koji su bili u instituciji. Autori su pokušali uključiti i djevojke u institucijama, ali ih je bio jako malen broj pa su uključeni samo mladići i to njih 95 s rasponom dobi od 14 do 20 godina. Za ispitivanje vrijednosti autori su osmislili svoju skalu s 16 pitanja na Likertovoj ljestvici koja su predstavljala 16 vrijednosti. Antisocijalno ponašanje su ispitivali Upitnikom za antisocijalno ponašanje koji ima 82 čestice podijeljene na 5 subskala: vandalizam, krađa, agresija, kršenje pravila i povezanost s drogama, a koji su također oni osmislili. Oba upitnika su autori koristili i u prijašnjim istraživanjima. Rezultati su pokazali da najmanje antisocijalnog ponašanja pokazuju djevojke pa mladići koji su se školovali, a najviše mladići u instituciji što je bilo i očekivano. Što se tiče vrijednosti najviše su rangirane one vrijednosti koje su se ticale osobnog i socijalnoafektivnog blagostanja poput prijateljstva, ljubavi, obitelji i zdravlja. Najmanje važnima su vrjednovani politika i religija. Rezultati su pokazali razlike između spolova, ali ono što je važnije za ovaj rad su razlike između mladih s problemima u ponašanju i onih koji ne iskazuju probleme u ponašanju. Pa tako mladi s problemima u ponašanju značajno višim vrednuju ljubav i seks, a značajno manje vrednuju prijateljstvo, religiju, demokraciju, obitelj i posebno pravdu (Romano i sur., 2001).

Slijedeće istraživanje je provedeno u Rusiji, točnije u ruskom gradu Volgogradu od strane Kriminološkog istraživačkog instituta Donje Saksonije (Njemačka) i Volgogradskog državnog edukacijskog fakulteta (Rusija). U istraživanju je sudjelovalo 1747 učenika devetog razreda, a raspon godina je bio između 13 i 16, s prosječnom dobi od 14,6 godina. Glavno istraživačko pitanje je bilo objasniti probleme u ponašanju mladih kroz tradicionalne prediktore poput:

obitelji, socio-ekonomskog statusa, stavova prema nasilju, samokontrole. Zavisna varijabla u istraživanju je bila delinkvencija, a nezavisne su bile: dob i spol, tip škole, socio-ekonomski status i stavovi prema društvu (vrijednosti). Jedna od pretpostavki je bila da stavovi prema društvu mogu predviđati maloljetničko delinkventno ponašanje. Rezultati su pokazali da postoje tri skupine mladih s obzirom na stavove prema društvu: mladi s indiferentnim stavovima, mladi s natjecateljskim stavovima i mladi s tradicionalnim stavovima. Mladi s indiferentnim stavovima (sačinjavali su 49,8% uzorka) su počinili 49,8% instrumentalnog nasilnog kriminaliteta, mladi s natjecateljskim stavovima (7,6% uzorka) su počinili 35% instrumentalnog nasilnog kriminaliteta, dok su mladi s tradicionalnim stavovima (16,6% uzorka) su počinili 15,2% instrumentalnog nasilnog kriminaliteta. Što se tiče ne-instrumentalnog nasilnog kriminaliteta mladi s indiferentnim stavovima su ga počinili 38,4%, natjecateljski nastrojeni 34,6%, a tradicionalno orijentirani 27% (Siegmunt i Wetzels, 2018).

Beerthuisena, Brugmana i Basingerb (2013) su istraživali povezanost između opozicijskih prkosnih stavova, moralnog rezoniranja i vrijednosti sa samoiskazanim problemima u ponašanju kod adolescenata. U istraživanju je sudjelovalo 351 sudionik oba spola u rasponu od 11 do 17 godina. Rezultati su pokazali kako je značajna i velika povezanost između opozicijskih prkosnih stavova i delinkventnog ponašanja u kasnoj adolescenciji, moralno rezoniranje je bilo negativno povezano s problemima u ponašanju, ali samo kod sudionika muškog spola. Moralne vrijednosti nisu bile povezane s iskazivanjem problema u ponašanju (Beerthuisena, Brugmana i Basingerb, 2013).

Terry i Emler (2007) su istraživali povezanost stavova prema institucionalnom autoritetu, snage podrške moralnim vrijednostima, i zrelosti u socio-moralnom rasuđivanju s adolescentskom delinkvencijom. U istraživanju je sudjelovalo 789 dječaka u dobi od 12 do 15 godina koji su pohađali tri škole u Londonu. Samoiskazana delinkvencija je bila negativno povezana sa stavovima prema autoritetu i moralnim vrijednostima, dok nije bilo značajne povezanosti s moralnim rezoniranjem (Terry i Elmer, 2007).

Edwards i Allen (2008) su provodili istraživanje kojem je prethodio program razjašnjenja vrijednosti: proces tijekom kojeg se razmišlja i radi na vrijednostima. Metoda je osmišljena od strane Louisa Rathsa u 1960.-tim godinama, a 2001. godine je na temelju toga nastao program koji je implementiran u školu u koju pohađaju maloljetne trudnice s problemima u ponašanju. Cilj je bio jačanje prosocijalnih vrijednosti i posredno s tim smanjenje antisocijalnih vrijednosti. Smatralo se da mladi imaju nestabilan sustav vrijednosti na koji se može utjecati.

Program je uključivao 11 varijabli vrijednosti: prihvaćanje ilegalnih droga, cijenjenje obrazovanja, cijenjenje rada i zaposlenja, cijenjenje obitelji, cijenjenje planiranja budućnosti, cijenjenje iskrenosti, prihvaćanje laganja, cijenjenje strukture, cijenjenje vremenske organiziranosti, volja za vjerovanjem drugima, prihvaćanje nasilja prema drugima. Program je trajao dvije godine i uočene su brojne promjene koje su istraživanjem autori htjeli potvrditi. U ispitivanju prije provođenja programa je sudjelovalo 60 sudionica, a nakon provođenja programa je došlo do osipanja pa je u post testu sudjelovalo 48 mladih djevojaka koje su prošle program, u dobi od 14 do 17 godina. Promjene su uočene na gotovo svih 11 ispitivanih vrijednosti: smanjilo se prihvaćanje korištenja sredstava ovisnosti (ali različiti rezultati za alkohol i kokain), više su vrednovali obrazovanje, više su cijenile rad i zaposlenje, isto se događa i kad je obitelj u pitanju, kad je u pitanju cijenjenje planiranja budućnosti, nije došlo do promjene u razmišljanjima, više su cijenile iskrenost, manje su cijenile laganje, više su cijenile strukturu, male su promjene vidljive i u organiziranju vremena, a do promjena je došlo i u vjerovanju drugima te prihvaćanju nasilja prema drugima (Edwards i Allen, 2008).

Slično longitudinalno istraživanje je provedeno u Chicagu ranih 2000.-tih godina na mladima koji su bili u riziku, posebno u riziku od konzumacije sredstava ovisnosti (Tobler, Komro, Dabrovski, Aveyard i Markham 2011).. Kako bi prevenirali veću pojavnosti rizičnih ponašanja u dio škola je implementirano u školski kurikulum učenje vrijednosti. U istraživanju je sudjelovalo 69 škola, 29 u koje je bio implementiran program učenja vrijednosti i 32 kontrolne škole. Ukupno je u istraživanju sudjelovalo 2 621 učenik od šestog do osmog razreda. Tijekom provedbe programa su bila 4 mjerenja, prvo prije implementacije programa, drugo na kraju prve godine implementacije kada su učenici završavali šesti razred, treće nakon sedmog razreda i četvrto nakon osmog razreda. Rezultati na kraju istraživanja su pokazali da su učenici koji su pohađali škole u koje je implementiran program učenja vrijednosti pokazivali značajno manje vjerojatnosti za konzumaciju alkohola u bliskoj budućnosti, korištenje cigareta i marihuane te značajno manje vjerojatnosti za počinjenje krađa i međugrupnih tučnjava (Tobler i sur., 2011).

Jedno od prvih većih istraživanja povezanih s vrijednostima kod mladih u Hrvatskoj je 1989. godine provela Ajduković (1989). Cilj tog istraživanja je bio utvrđivanje „specifičnosti vrijednosti, vrijednosnih orijentacija i očekivanja njihovog ostvarenja kod mladih različitog delinkventnog statusa.“ (Ajduković, 1989:42) Podatci su se prikupljali iz dva izvora, analizom sekundarnih podataka: socijalne anamneze, dijagnostička obrada, dokumenta koji su se odnosili na kazneni postupak, sudskih rješenja i opažanja odgajatelja. Drugi izvor bio je upitnik

koji su ispunjavali mladi koji su bili podijeljeni u četiri skupine. Prva eksperimentalna skupina koju su sačinjavali maloljetni počinitelji kaznenih djela (E1=230 sudionika) i njima ekvivalentna kontrolna skupina (K1=230 sudionika). Druga eksperimentalna skupina koju su činili maloljetnici s problemima u ponašanju koji su bili smješteni u Odgojnom domu Mali Lošinj i Pahinsko Ivanec te mladi iz Odgojno-popravnog doma Glina (E2= 283 sudionika) te njima ekvivalentna kontrolna skupina srednjoškolaca iza Zagreba koji su bili smješteni u učenički dom (K2=296 sudionika). Ispitivane su četiri skupine vrijednosti koje su još svaka bile podijeljene na određeni broj faktora. Rezultati su pokazali slijedeće:

1. Radne vrijednosti: najvišima se rangiraju determinante socijalne orijentacije i orijentacije prema samoaktualizaciji i kod eksperimentalnih i kod kontrolnih skupina.
2. Psihofizičke vrijednosti i vrijednosti socijalnog integriteta: ove vrijednosti važnijima procjenjuju skupine: prva eksperimentalna skupina mladih koji su počinili kaznena djela te obje kontrolne grupe, dok skupina s maloljetnicima u institucionalnom tretmanu ovim vrijednostima pridaje manje značenje, ali svima su u vrhu hijerarhijske strukture skladna obitelj i prijateljstvo, dok su na dnu determinante individualnog determinizma i socijalnog konformizma.
3. Vrijednosti slobodnog vremena: kod kontrolnih skupina su išle više u socijalno poželjnom smjeru, a kod eksperimentalnih skupina u socijalno nepoželjnom smjeru.
4. Vrijednosti povezane s društvenim uređenjem: na vrhu hijerarhije je za sve skupine povjerenje u društveni sistem, a na dnu tablice je nepovjerenje u društveni sistem (Ajduković, 1989).

Žižak (2006) je provela istraživanje o normativnim orijentacijama adolescenata u riziku. Taj rad je imao dva cilja, prvi je bio upoznati misaone obrasce adolescenata u odnosu na životnu orijentaciju, norme i specifične vrijednosti te psihosocijalne rizike. Drugi cilj je bio proučavanje raspona unutar kojeg adolescenti opisuju svoje normativne orijentacije. U istraživanju je sudjelovalo 40 sudionika oba spola, 27 iz Doma za odgoj djece i mladeži Zagreb i Karlovac te 13 sudionika iz Stambene zajednice Dječjeg doma Zagreb. Raspon dobi sudionika je bio od 12 do 20 godina i bilo je 22 sudionika muškog spola i 18 sudionica ženskog spola. Podatci su prikupljeni metodom intervjua. Rezultati su rasporedili odgovore sudionika u sedam kategorija:

- a) Životna orijentacija – odgovori su najčešće bili povezani uz pozitivne vrijednosti, neovisnost i besciljnost.

- b) Odnos prema pravilima – govorili su o teškoćama s poštovanjem, konformističkom stavu i ambivalentnom odnosu prema pravilima.
- c) Odnos prema radu – malo su o njemu pričali, ali većinom imaju pozitivan stav, uz poneki negativan.
- d) Odnos prema novcu – smatraju da je novac nužan, čak i najveća vrijednost, ali da su uz njega vezani problemi.
- e) Odnos prema autoritetima – najčešće uvažavaju starije i slabije od sebe.
- f) Odnos prema sredstvima ovisnosti – velik dio sudionika ima odbijajući stav prema sredstvima ovisnosti, ali dosta njih ima i prihvaćajući uz koji priznaju i povremeno konzumiranje.
- g) Odnos prema nasilju – protive se nasilju (Žižak, 2006).

Nadalje, Bakić (1995) je istraživao vrijednosti delinkvenata i nedelinkvenata. Cilj njegovog istraživanja je bio: „utvrditi razlikuju li se maloljetni delinkventi od nedelinkvenata prema tome koje vrijednosti prihvaćaju.“ (Bakić, 1995:71) Sudionika je bilo ukupno 170, a bili su podijeljeni na dva subuzorka: eksperimentalni uzorak je činio 71 ispitanik iz Centra za odgoj djece i omladine Dugave u Zagrebi u Centra za odgoj omladine Banija u Karlovcu; drugi subuzorak je činilo 99 sudionika, a svi s ubili učenici Elektrotehničke i elektrostrojarske škole u Zagrebu i boravili su u đaćkom domu. Vrijednosti su se ispitivale upitnikom s 19 varijabli Likertovog tipa podijeljenih u kategorije instrumentalnih vrijednosti i kategoriju moralnih vrijednosti. Rezultati su pokazali da se eksperimentalna i kontrolna skupina najviše razlikuju na varijabli poslušnosti, zatim novca, lagodnog života, odanosti užoj grupi, a na svim tim varijablama eksperimentalna (skupina delinkvenata) skupina postiže više rezultate (Bakić, 1995).

Tasić-Bouilet (1997:23) provela je istraživanje čiji je cilj bio utvrditi povezanost „socijalnog profila maloljetnih delinkvenata i stupnja institucionalizacije odgojnih mjera.“ Ukupan broj sudionika je bio 562, od toga je 474 ispitanika i 88 ispitanica kojima su izrečene različite odgojne mjere. U istraživanju je korištena Skala socijalnog profila, a rezultati pokazuju da se maloljetni delinkventi razlikuju na ukupno šest od dvanaest mjernih elemenata psihosocijalne zrelosti, a to su važnost koju pridodaju aktivnom provođenju slobodnog vremena (najvažnije mladima s poluinstitucionalnim mjerama), pripadanju vlastitoj obitelji (najvažnije mladima s poluinstitucionalnim mjerama), poštivanju društvenih normi (najvažniji maloljetnicima prema kojima se provodi odgojna mjera pojačane brige i nadzora), konzumiranju opijata (najviši rezultati kod mladih s institucionalnim mjerama), postizanju

visokog stupnja obrazovanja (najviši rezultati kod mladih u odgojnim domovima), poštivanju običajnih normi ponašanja (najvažnije mladima s poluinstitucionalnim mjerama) (Tasić-Bouilet, 1997).

Kao što možemo vidjeti istraživanja donose brojne spoznaje koje nisu u potpunosti u skladu što govori o potrebi da se o ovoj temi više istraži. Također Jukić (2013) govori o krizi odgoja kao o krizi vrijednosti te smatra da bi odgoj trebao biti namjeran proces kojim nastojimo ostvariti ciljeve, norme i vrijednosti pojedinca i zajednice te smatra da to možemo učini upravo učenjem vrijednosti koje su socijalno utemeljene. Nadalje je važno istraživati vrijednosti jer su: „vrijednosti jedan od ključnih elemenata u procesu izgradnje identiteta jer one “govore nešto o velikim pitanjima: tko smo, odakle dolazimo, kamo idemo, kako možemo definirati svoj identitet, što želimo postati, što mislimo o drugima ili različitosti? I, konačno: što daje osnovni smisao našim životima?”“ (Lindh, Korhonen, 2010:138, prema Ilišin, 2011:86).

5. Metodologija istraživanja

Cilj ovog istraživačkog rada je dobiti uvid u vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj.

Istraživačka pitanja:

1. Ispitati koje zajedničke skupine vrijednosti maloljetnici u odgojnim ustanovama cijene.
2. Ispitati na koji način maloljetnici u odgojnim ustanovama rangiraju vrijednosti.

Razmišljanja o vrijednostima su prikupljana na ukupno 18 sudionika iz odgojnih zavoda u Hrvatskoj i to kako u Hrvatskoj postoje samo dva odgojna zavoda, mladi iz oba zavoda, i Odgojnog zavoda u Požegi i Odgojnog zavoda u Turopolju su uključeni u istraživanje. Sudionici su izabrani namjernim uzorkovanjem jer su izabrani prema prethodnim spoznajama o populaciji (Milas, 2009). U trenutku provedbe istraživanja u Odgojnom zavodu u Turopolju je boravilo 40 maloljetnika i mlađih punoljetnika, a u Odgojnom zavodu u Požegi je bilo ukupno 9 djevojaka. Od svih tih maloljetnika i mlađih punoljetnika, odabrano je njih 18 za sudjelovanje u istraživanju. Sudionici iz Odgojnog zavod u Turopolju su bili raspoređeni u dvije fokus grupe gdje je u svakoj bilo 6 sudionika, to jest ukupno 12 sudionika muškog spola. U Odgojnom zavodu u Požegi je provedena jedna fokus grupa sa 6 sudionica ženskog spola. Ukupna prosječna dob iznosi 17.2 godine s tim da je najmlađi sudionik djevojka koja ima 14 godina, a najstariji sudionici su dva mladića koji imaju 19 godina. Prosječna dob sudionica je

16,6 godina, a sudionika je 17,5 godina. Duljina boravka sudionica iz Odgojnog zavoda u Požegi je u rasponu od 3 tjedna do 1 godine i 3 mjeseca, a mladića od 1 mjeseca do 2 godine i 3 mjeseca.

Kako bi se dobio dublji uvid u proučavanu pojavu te kako nas zanimaju razmišljanja mladih, korištena je kvalitativna metodologija prikupljanja podataka. Točnije, razmišljanja mladih su prikupljena metodom fokus grupe kako bi dobili odgovor na istraživačka pitanja. "Fokus grupa je posebna tehnika grupnog razgovora koja za cilj ima dublje spoznavanje istraživane pojave. Provodi se u manjoj grupi sudionika koji razgovaraju u određenoj temi uz usmjeravanje stručne osobe – moderatora" (Milas, 2009:589). Bitna svojstva fokus grupa su: da se provode na manjim skupinama koje dijele neka zajednička obilježja, razgovor je usmjeren prema određenom problem, provode se u nizu grupnih razgovora te pružaju kvalitativne podatke (Krueger, 1994, prema Milas, 2009). Također su primjenjiva u radu s djecom i adolescentima i to za prikupljanje informacija o vrijednostima, vjerovanjima i motivima koja se nalaze u pozadini nekog ponašanja. Termin fokus označava da će se razgovarati o preciznoj temi kako bi se dobio odgovor na pitanje zašto, a ne kao u kvantitativnim istraživanjima koliko. Važno je i da su sudionici homogeni po određenim obilježjima poput dobi, spola, situacije u kojoj se nalaze (Paradžik, Jukić i Karapetrić Bolfan, 2018). Osnovni cilj fokus grupa je potaknuti grupnu diskusiju o određenoj temi ili ispitivanoj pojavi kako bi se dobilo više kvalitativnih podataka za analizu. Postoje dvije temeljne svrhe za provođenje fokus grupa: *sadržajna svrha* – kako bi došli do određenih spoznaja poput stavova, motiva, iskustava i dr. te *metodološka svrha* – unapređivanje metodologije istraživanja (Skoko i Benković, 2009). U fokus grupama u pravilu može sudjelovati od 6 do 10 sudionika, a preporučeno trajanje je od sat do sat i pol vremena. Provedba Fokus grupa sadrži tri elementa: planiranje, provedbu (vođenje razgovora) i tumačenje rezultata (Milas, 2009).

U provedbi ovog istraživanja vodili smo se upravo gore navedenim spoznajama. Početni korak u provedbi fokus grupa je bio isplanirati provođenje fokus grupe što je rezultiralo Protokolom za provođenje fokus grupe (Prilog 1.). U početnom dijelu protokola su odmah nakon predstavljanja i uvoda u temu istraživanja bila objašnjena i etička pitanja prema Etičkom kodeksu istraživanja s djecom (2020) čime je sudionicima zagarantirana anonimnost u istraživanju, to jest, njihov identitet je poznat samo istraživačima i odgajateljima koji su bili prisutni tijekom provedbe fokus grupa. Objasnjena im je povjerljivost podataka i dobrovoljnost u istraživanju te su pitani za pristanak u istraživanju. Također im je napomenuto da ne moraju odgovarati na pitanja koja ne žele te da u svakom trenutku mogu odustati od istraživanja.

Odobrenje za provedbu istraživanje je dobiveno i od strane Središnjeg ureda za zatvorski sustav. Uz etička pitanja mladima je objašnjeno i što je fokus grupa te kako će teći grupna diskusija. U prvom dijelu je bila osmišljena i jedna uvodna aktivnost u kojoj su sudionici lijepili sličice na predložak (Prilog 2.) i pričali o vrijednostima koje su njima na prvu važne u svrhu motiviranja i povećavanja zainteresiranosti korisnika. Zatim je slijedila fokus grupa koje je vođena po protokolu u kojem je bilo 33 pitanja podijeljena u 7 područja: opća pitanja o vrijednostima, obitelj, prijateljstvo/ljubav, obrazovanje/posao/postignuće/bogatstvo, zabava, briga o sebi/religija i poštivanje pravila/odnos prema drugima. Na kraju fokus grupe je bio kratak upitnik rangiranja vrijednosti (Prilog 3.), na kojem su od najmanje važne vrijednosti do najvažnije vrijednosti rangirali njih 7: ljubav, obrazovanje, obitelj, prijateljstvo, zabava, bogatstvo i zdravlje te su na kraju izložili ono što su napisali u listićima. Od ukupno tri fokus grupe, prve dvije su provedene u Odgojnom zavodu u Turopolju 28. travnja 2023. godine. Prva fokus grupa je trajala od 09:30 sati do 10:50 sati, što znači da je ukupno trajala 1 sat i 20 minuta. Druga fokus grupa je trajala od 12:10 sati do 13:25 sati ili 1 sati 15 minuta. Tijekom obje fokus grupe u prostoriji su uz maloljetnike bili prisutne: jedna odgajateljica maloljetnika, zapisivačica koja je na računalu bilježila odgovore te jedna moderatorica. Zadnja fokus grupa je provedena u Odgojnom zavodu u Požegi i to 7. srpnja 2023. godine, a trajala je od 10:50 sati do 12:20 sati, što znači da je ukupno trajala 1 sat i 30 minuta. Tijekom provedbe fokus grupe uz sudionice istraživanja u prostoriji su još boravile i jedna odgajateljica, dvije zapisivačice koje su na računalu bilježila odgovore sudionica te jedna modrektorica. U obje fokus grupe je po dio pitanja preskakan jer bi predugo trajale, sudionici su ionako pred kraj fokus grupa gubili koncentraciju i želju za odgovaranjem.

Nakon provedbe istraživanja nije bilo potrebe za transkribiranjem podataka jer snimanje u pravosudnom sustavu nije bilo dozvoljeno pa su podatci prikupljeni, kao što je već rečeno bilježenjem zapisivačica, što znači da su odgovori bili gotovi i spremni za analizu odmah provođenja fokus grupa. Metoda obrade podataka iz fokus grupa je bila kvalitativna analiza. Kvalitativna analiza uvelike ovisi o samim istraživačima te postoji više metoda i načina na koje se može odrađivati, ali unatoč razlikama postoje neki zajednički elementi: nakon čitanja teksta na kojem se vrši analiza dolazi do pridruživanja kodova zabilježenim opažanjima ili intervjuima, bilježe se razmišljanja, utvrđuju zajednički elementi pa se izdvajaju takvi obrasci, povezanosti i pravilnosti, nakon toga slijedi razrađivanje manjeg broja uopćavanja koja objašnjavaju dosljednosti u podacima i na kraju se te spoznaje suočavaju s dosadašnjim spoznajama (Milas, 2009). „Analiza podataka počiva na tri međusobno povezana postupka: redukciji podataka, prikazivanju podataka i izvođenju podataka.“ (Milas, 2009:602) Po uzoru

na ova elemente i postupke iz literature započeta je i analize podataka ovog istraživanja i to inicijalnim čitanjem fokus grupa te podvlačenjem bitnih dijelova teksta koji su u drugom čitanju pretvarani u kodove. Zatim je trebalo u kodovima pronaći zajedničke elemente i izdvojiti ih te smisleno razvrstati u kategorije, što je bio duži proces na koji se vraćalo i ispravljalo u više navrata dok podaci nisu sjeli na svoje. Nakon toga kodove i kategorije je trebalo uopćiti tako da se razvrstaju u nadređene teme. Tijekom tog procesa su i kodovi i kategorije još jednomo revidirani kako bi se došlo do smislene cjeline koja odgovara rezultatima istraživanja. Podaci iz fokus grupa za Odgojni zavod u Požegi i Odgojni zavod u Turopolju su se zasebno obrađivali, a kvalitativna analiza je na kraju rezultirala time da su se podaci rasporedili u 15 tema za Odgojni zavod u Požegi i 15 tema za Odgojni zavod u Turopolju sa pripadajućim kodovima i kategorijama.

6. Rezultati

Rezultati će biti prikazani u dva dijela. Prvi koji donosi analizu fokus grupa i to posebno za Odgojni zavod u Požegi za djevojke, a posebno za Odgojni zavod u Turopolju za mladiće. Drugi dio donosi rezultate rangiranja vrijednosti u kojima se može iščitati kako su vrijednosti rangirale djevojke, mladići te ukupan uzorak.

6.1. Prikaz rezultata temeljem fokus grupa s maloljetnicama

Tablica 3. Tablica kodova i kategorija za fokus grupu provedenu u Odgojnom zavodu u Požegi (djevojke)

TEME	KATEGORIJE	KODOVI
DOŽIVLJAJ VRIJEDNOSTI	Vrijednost kao nešto za što se trudiš	Vrijednost truda Ono za što se borimo
	Vrijednost kao nešto što ima važnost za nekoga/ljude	Ono što nam nešto znači Ono što nam je vrijedno
	Vrednovanje sebe kao osobe	Važna je ona sama sebi Vrijednost nje kao čovjeka Cijeni sebe Ljubav prema sebi
OSOBINE KOJE MLADI VREDNUJU/CIJENE	Pozitivne osobine koje cijene kod sebe	Iskrenost Dobrota Brzo sazrijevanje Izražavanje emocija Spontanost Slušanje drugih Zrelost Empatičnost Opraštanje

		Pomaganje Smirenost
	Vrednovanje vlastitih antisocijalnih osobina	Zločestoća Tvrđoglavost Ne slušanje drugih
	Osobine koje cijene kod drugih	Iskrenost Emocije Inteligencija Iskrenost u prijateljstvu Trud Upornost Dobrota Međusobno poštovanje Poštivanje dogovora Odgovornost Trud Strpljenje
	Samokritičnost o ponašanju	Posljedice njenog ponašanja Njeno ponašanje ju je dovelo u zavod
OBITELJSKE VRIJEDNOSTI	Obiteljske vrijednosti koji su im važne	Razumijevanje i ljubav unutar obitelji Zdravlje obitelji Obitelj Ljubav i sreća u obitelji Vrijednost obitelji Kćer i obitelj
	Ljubav obitelji i bliskih osoba	Ljubav koji drugi pružaju prema njoj Mišljenje starijih Roditelji Obitelj i bliski ljudi Bliski ljudi kojima je stalo do njih
	Osobe koje cijene	Majku Očuh Baka Kćer Braća Sestre
	Skladna obitelj kao najveća vrijednost	Razumijevanje i ljubav unutar obitelji Ljubav i sreća unutar obitelji Najvažnija je obitelj Cijenjenje obitelji Nezamjenjivost roditelja Ljubav prema obitelji Mama najvažnija Važnost dobrih međuljudskih odnosa u obitelji

		Zahvalnost na obitelji
	Podrška obitelji	Potpora obitelji Iz obitelji se crpi snaga
	Stabilnost obitelji	Obitelj ne napušta Obitelj ne odustaje od svojih članova Obitelj je uvijek tu
	Brižna obitelj kao vrijednost/želja	Roditelji trebaju više nadzirati djecu Briga roditelja kad djeca pobjegnu od kuće Roditelji bi trebali više brinuti o djeci
	Ugodan život je okruženost s obitelji	Pomagati svojoj obitelji Biti s voljenim osobama Provođenje vremena s obitelji Okruženost dragim ljudima Velika obitelj Blizina obitelji i dragih ljudi Blizina nećaka Život sa kćeri
	Biti uz bližnje kao životni cilj	Dečko Biti majka i supruga Biti uz svoju obitelj Biti sa svojim sestrama
PRIJATELJSTVO I PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA	Važnost prijateljstva	Prijateljstvo Prijatelji
	Poštovanje i pomaganje prijateljima	Međusobno poštovanje Pomaganje prijatelja Oslanjanje na prijatelje
	Negativan stav prema prijateljstvu	Ne postoje pravi prijatelji
	Posjedovanje kućnog ljubimca	Kućni ljubimac
	Mirna druženja	Pozitivno društvo Dobra hrana Uživanje u granicama Druženje kod kuće Ugodna glazba
	Uređivanje	Uređivanje
	Nepoželjna/rizična ponašanja tijekom zabava	Konzumacija alkohola Neozbiljnost tijekom zabavljanja
	Grupni načini provođenja slobodnog vremena	Zabava znači sreću Sport Zabava Odlazak na zabave
MATERIJALNE VRIJEDNOSTI I USPJEH	Uspjeh	Ispunjenje životnih ciljeva Postignuće u životu Neovisnost

		Samostalnost
	Važnost novca/bogatstva	Novac je važan Novac je potreban kad se brinete za druge
	Negativne strane novca/bogatstva	Novac uništava čovjeka Stjecanjem novca ljudi postanu bahati Bogatstvo nije važno
	Novac/bogatstvo u odnosu na druge vrijednosti	Važni su pamet i sreća Novac je važan, ali te ne čini sretnim Ljubav, sreća i obitelj su pravo bogatstvo
	Stambena i financijska sigurnost/situiranost	Kuća u prirodi Zadovoljavajući posao Vlastiti stan Vlastita nekretnina Vlastita kuća
	Popravljanje ponašanja kao životni cilj	Popravljanje ponašanja
	Bez cilja	Nema cilja u životu
OPUŠTANJE	Načini opuštanja	Slušanje glazbe Sestrino sviranje saksofona Ples Sport Opuštanje u kadi
	Konzumacija sredstava ovisnosti	Konzumacija alkohola za opuštanje
	Samoća	Samoća Samoća u prirodi
RELIGIOZNOST	Poštovanje drugih vjera unatoč vlastitom skepticizmu	Nije vjernik, ali poštuje druge vjernike
	Religioznost	Molitva za vrijeme boravka u samici Ne osjeća se ugodno kad netko opsuje Boga Vjeruje i ide u crkvu Osjećaj ispunjenosti Svi vjeruju u Boga u teškim situacijama
	Zainteresiranost za pitanja što nakon smrti	Pita se što će biti nakon smrti
	Važnost djelovanja	Važna su djela
ZDRAV NAČIN ŽIVOTA	Zdrav način života	Higijena Sport
	Fizičko i mentalno zdravlje	Mentalno zdravlje Fizičko zdravlje Mir

		Biti izgrađena osoba
OBRAZOVANJE	Važnost obrazovanja	Obrazovanje Škola Završetak školovanja
	Potrebne promjene u školskom sustavu	Potrebno je više stručnjaka u školama Uvođenje građanskog odgoja u škole Potreba za socijalnim radnikom u školama
	Školovanje zbog zaposlenja	Škola je važna zbog kasnijeg zaposlenja Važnost škole zbog zaposlenja i zarađivanja
	Nevažnost formalnog obrazovanja	Škola nije bitna Formalno obrazovanje – samo predmeti
	Važnost neformalnog učenja	Više se nauči u uličnoj školi Važnije se školovati doma: kućanski poslovi
	Osobni rast kroz školovanje	Kroz školovanje se osobe izgrađuju
SLOBODA	Važnost slobode	Sloboda je važna, ali u određenim granicama Prije dolaska u Odgojni zavod je bila manje važna, ali sad je puno važna Romi su navikli na slobodan život Sloboda je bitna
	Sloboda i blizina dragih ljudi	Kad nisi slobodan, ne možeš biti uz voljenje osobe Sloboda nije bitna, važna je jedino bliskost voljenih ljudi
	Osjećaj ljudskosti vezan uz slobodu	Sloboda pomaže da se osjećamo kao ljudi
LJUBAVNI ODNOSI	Važnost ljubavi	Dečko Ljubav
	Pozitivne strane partnerskih odnosa	Partner je osoba od povjerenja Partneru se može povjeriti u teškim situacijama Lakši je život u dvoje Važnost ljubavi
	Prolaznost partnera/ice	Teško razlučiti usputne partnere/veze od prave ljubavi Partneri dolaze i odlaze Partneri su prolazni
	Teškoće u ljubavnim vezama/partnerskim odnosima	Partner te može i iznevjeriti Ljubav je prije je bila važna, ali više nije zbog loših iskustava

PRAVILA	Važnost pravila	Pravila su važna Mama ju je savetovala da poštuje pravila Žaljenje jer nije slušala mamu Pravila postoje svugdje
	Nepoštivanje pravila	Prije uživanje u kršenju pravila zbog pažnje Nepoštivanje pravila dovodi do loših posljedica Krši pravila svaki dan Kad izađe možda opet ne bude poštivala pravila Sad poštuje pravila da izađe što prije van iz zavoda
	Selektivnost u pridržavanju pravila	Nekih pravila se drži, nekih ne
OSJEĆAJI KADA SU NEKE VRIJEDNOSTI USKRAĆENE	Negativne emocije	Mnoštvo negativnih emocija (jad, bijeda, tuga, ljutnja, bijes agresija) Mnoštvo negativnih emocija (poniženje, nemoć, jad, tuga, spriječenost) Osjećaj krivice
	Suicidalne misli	Suicidalne misli
SREDNJE VAŽNE VRIJEDNOSTI	Prijateljstvo	Prijateljstvo
	Korištenje mobitela	Mobitel Telefon
	Ljubav	Ljubav
	Mišljenja drugih ljudi	Mišljenje drugih
NAJMANJE VAŽNE VRIJEDNOSTI	Načini provođenja slobodnog vremena	Alkohol Zabava Pjevanje
	Moć u društvu	Da bude dominantna u društvu Biti najbolja
	Odijevanje	Stil oblačenja
	Korištenje mobitela	Mobitel Telefon
	Materijalne vrijednosti	Novac
	Mišljenja drugih ljudi	Mišljenje drugih
	Ljubav	Ljubav

Ovdje je vidljiva analiza fokus grupe provedene u Odgojnom zavodu u Požegi i s njom pripadajući kodovi, kategorije i teme. Interpretacija ovih podataka bit će obrađena po 15 tema koje su se pojavile kroz fokus grupu.

Doživljaj vrijednosti

Prva tema koja se javlja tijekom ove fokus grupe je doživljaj vrijednosti i tu najčešće pripadaju odgovori na početna/uvodna pitanja o vrijednostima. Iz kodova i kategorija je vidljivo da općenito o vrijednostima mlade djevojke govore kao o nečemu za što se trude ili što im je važno, a uz to posebno se ističe kategorija vrednovanja sebe kao osobe. To potvrđuje i izjava jedne sudionice o najvažnijim vrijednostima za nju: „*vrijednost mene kao čovjeka, odnosno ljubav prema sebi*“ (OZP3).

Osobine koje mladi vrednuju/cijene

O osobinama koje mladi cijene ili vrednuju sudionici su govorili tijekom cijele fokus grupe posebno o kategoriji koje osobine cijene kod drugih ljudi poput iskrenosti, inteligencije, truda, upornosti, dobrote i drugo. Neke od osobina koje mladi cijene kod sebe su: iskrenost, dobrotu, brzo sazrijevanje, izražavanje emocija, spontanost, empatičnost i drugo. Jedna sudionica je vrednovala određene antisocijalne osobine kod sebe: „*...volim kad sam zločesta*“, „*...kad ne slušam, kad sam tvrdoglava*“ (OZP4). Neke od sudionica su bile samokritične prema svome ponašanju te su govorile kako ih je upravo njihovo ponašanje dovelo u odgojni zavod. Većina sudionica ipak vrednuje i cijeni prosocijalne osobine i ponašanja što govori da ima potencijala i za još veće razvijanje upravo tih osobina.

Obiteljske vrijednosti

Najzastupljeniji odgovori koji su tijekom cijele fokus grupe izražavani kao najvažniji i najvrjedniji su oni vezani uz obitelj. Ovdje su se sudionici prisjetili članova iz uže obitelji koje cijene i poštuju poput roditelja, braće, sestara. Uz članove obitelji naglašavaju se i dobri međuljudski odnosi unutar obitelji. O obiteljskom skladu govore kao o najvećoj vrijednosti, a uz njega i ljubav obitelji i bliskih osoba, podrška obitelji, stabilnost i brižnost obitelji unutar te iste obitelji, bivanje uz svoje bližnje. To potvrđuju i izjave sudionica: „*svoju najbolju mamu na svijetu jako cijenim*“ (OZP4), „*roditelji su jedini i njih ne može zamijeniti nitko*“ (OZP1), „*ja sam napravila puno loših stvari i nisu me napustili*“ (OZP2).

Prijateljstvo i provođenje slobodnog vremena

Pod ovom temom mladi govore o prijateljstvu kao važnoj vrijednosti, pogotovo jer od prijatelja očekuju zadovoljavanje nekih osnovnih potreba pa govore da je važno međusobno poštovanje, oslanjanje na prijatelje, pomaganje prijateljima: „*Međusobno poštovanje i iskrenost i da se možemo osloniti jedan na drugoga...*“ (OZP3). Slobodno vrijeme sudionice

najviše vole provoditi u mirnim druženjima u dobrom društvu i uz dobru hranu. Dio njih voli i uređivanje i veće zabave, ali to uz sebe veže i neka rizična ponašanja poput konzumiranja sredstava ovisnosti i neozbiljnosti tijekom zabavljanja. „*Glavno da pijem koktele, viski, gin tonic... joj sline mi cure*“ (OZP4).

Materijalne vrijednosti i uspjeh

Uspjeh maloljetnice doživljavaju kao ispunjenje životnih ciljeva te posjedovanje određene doze neovisnosti i samostalnosti. Novac smatraju važnim jer je nužan za preživljavanje: „*Onako dosta novca – niti manjka, niti viška*“ (OZP3), „*Danas bez novca ne možeš ništa*“ (OZP6). Unatoč tome navode i negativne strane novca, odnosno bogatstva poput toga da novac može uništiti čovjeka i da se ljudi s novcem probahate: „*Ljudi se previše pobahate s tim novcem*“ (OZP1). Smatraju da su neke druge (najčešće obiteljske) vrijednosti puno važnije od novca, ali isto tako gotovo sve navode da bi htjele biti financijski i stambeno situirane i bez poteškoća po tom pitanju. Samo jedna sudionica od svih 18 sudionika i u Odgojnom zavodu u Požegi i u Odgojnom zavodu u Turopolju je izjavila da joj je popravljavanje ponašanja jedan od životnih ciljeva i to na način: „*Biti okej sa ponašanjem*“ (OZP2).

Opuštanje

Kao načine opuštanja najčešće se navode glazba i sport, uz njih ide i konzumacija sredstava ovisnosti te samoća: „*...kad sam sama...pijem pivu, slušam lagani rock*“ (OZP5).

Religioznost

Dobar dio maloljetnica navodi da vjeruju u Boga te da prakticiraju određene dijelove vjere, kroz raspravu su došle i do zaključka da u teškim situacijama ljudi imaju tendenciju za okrenuti se k vjeri i Bogu te tražiti pomoć: „*Kad nam je teško, kad se nešto desi našima svi kažu Bože sačuvaj naše*“ (OZP6). Dosta izjava je išlo i u smjeru da nisu religiozni, ali da imaju poštovanje za druge koje jesu: „*Ja poštujem tuđu vjeru, ali ne vjerujem u Boga*“ (OZP1). Jedna sudionice se pita što se događa nakon smrti, a jedna je govorila o tome kako su djela puno važnija od molitve.

Zdrav način života

Što se tiče zdravog načina života, mladi govore o tome da im je ono važno i to pogotovo fizičko i mentalno zdravlje, a održavaju ga kroz sportske aktivnosti i održavanje higijene.

Obrazovanje

Unutar teme obrazovanja došlo je do podjele u razmišljanjima. Iako sudionice govore da cijene školovanje i da je ono važno za zapošljavanje: „*Moraš se školovati da bi mogao dobiti posao neki*“ (OZP5). Također kritiziraju formalno obrazovanje, a u isto vrijeme govore i o značenju neformalnog obrazovanja kroz njihov život: „*Više naučimo na ulici nego u školi jer u školi te ne uče što će se desiti nego te uče nekim predmetima*“ (OZP1). Dio sudionica, najčešće one koje govore pozitivno o neformalnom obrazovanju govore da školovanje općenito nije toliko bitno. Također unutar kritika djevojke su napomenule da su potrebne promjene u školstvu, najviše se to odnosi na više stručnjaka u školama, socijalnih radnika te potrebi uvođenja građanskog odgoja u škole.

Sloboda

Sloboda je tema koja ih je jako zainteresirale te su gotovo sve rekle da im je jako važna te da ju nisu znale cijeniti prije: „*Jako puno znači*“ (OZP4), „*Da ste me to pitali prije dva mjeseca bilo bi mi manje važno jer sam ju tada imala previše i ovdje vidim koliko mi je važno. Dobila sam pogodnost izlaza i bila na izlazu i onda kad si vani shvatiš koliko si imao slobode i šta si imao prije. Onda se osjećaš kao čovjek. Važno je pogotovo za nas – mi Romi živimo slobodan život i mi smo navikli na slobodan život – doma sam bila više slobodna i sada to vidim*“ (OZP3). Također govore o osjećaju ljudskosti koje vežu uz slobodu te blizinu dragih ljudi koji sada ne mogu biti uz njih.

Ljubavni odnosi

Ljubav je većini sudionicama jako važna, pogotovo dobri partnerski odnosi koji sudionicama vežu uz osjećaje povjerenja i ljubavi: „*Imaš osobu kojoj se možeš povjeriti, govoriti neke stvari koje su ti teške*“ (OZP1). S druge strane su djevojke i oprezne te govore o mogućim teškoćama u vezi te prolaznosti partnera koji nisu „oni pravi“: „*Dečko dođe pa ode*“ (OZP1). Nekima ljubavi i nije važna: „*Sad više uopće nije jer sam se ispekla*“ (OZP6).

Pravila

Zanimljiva su razmišljanja sudionica o pravilima. Slažu se da je važno da postoje pravila i da ih se pridržava: „*Meni je važno*“ (OZP6), čak izražavaju žaljenje što se nisu uvijek pridržavale pravila: „*zašto nisam slušala mamu*“ (OZP6). Ali isto tako govore da su uživale u kršenju pravila te da i dalje krše pravila, a govore da se nekih pravila i ne treba pridržavati. „*Baš sam uživala da kršim pravila*“ (OZP3). „*Neka mi se ne da poštivat*“ (OZP2).

Osjećaji kada su neke vrijednosti uskraćene

Kada su djevojke upitane kako bi se osjećale da im netko uskrati neke od njihovih vrijednosti sve su iskazivale izrazito negativne emocije i teške misli: „*Jadno, bijedno i tužno, najradije bi digla ruku na sebe...*“ (OZP2).

Posljednje dvije kategorije su oformljene zasebno kao rezultat uvodne aktivnosti u kojoj su sudionicu uz pomoć sličica govorili o vrijednostima koje su im važne. One najvažnije vrijednosti su uvrštene u tablicu s ostalim vrijednostima, a srednje važne vrijednosti i one koje mladima nisu važne su odvojene u zasebne teme i kategorije. Treba napomenuti da u ove dvije teme vladaju raznoliki odgovori jer su većinom oni pojedinačni odgovori svake sudionice, a ne rezultat slaganja više njih.

Srednje važne vrijednosti

Unutar ove teme su se našli raznoliki odgovori. Pa tako srednje važnim vrijednostima mladi procjenjuju prijateljstvo, korištenje mobitela, ljubav i mišljenje drugih.

Najmanje važne vrijednosti

Najmanje važnim vrijednostima sudionice su ocijenile: neke načine provođenja slobodnog vremena, imanje moći u društvu, odijevanje, korištenje mobitela, materijalne vrijednosti, mišljenje drugih ljudi te ljubav.

6.2. Prikaz rezultata temeljem fokus grupa s maloljetnicima

Tablica 4. Tablica kodova i kategorija za fokus grupe provedene u Odgojnom zavodu u Turopolju (mladići)

TEME	KATEGORIJE	KODOVI
DOŽIVLJAJ VRIJEDNOSTI	Vrijednost kao nešto što ima važnost za nekoga/ljude	Vrijednosti su ono što je teško pronaći ili napraviti
	Životni ideal	Normalan život Pošten i lijep život
OSOBINE I OSOBE IZVAN OBITELJI KOJE MLADI VREDNUJU/CIJENE	Poštovanje i dobra komunikacija	Poštovanje Poštovanje mišljenja i stavova Normalna komunikacija Iskrenost Mogućnost komunikacije Poštovanje mišljenja Poštovanje za osobe koje prvi put upozna Poštovanje za one koji to zaslužuju Savjetovanje Svima daje dozu poštovanja

Osobe izvan obitelji koje mladi cijene	<p>Određene osobe u zavodu Starije osobe Djevojčinu majku Prijatelji Odgajatelji Profesori Policija Ozbiljne ljude Poslovne partnere Ozbiljni ljudi koji mu se ne smiju</p>
Osobine koje cijene kod sebe	<p>Ljubaznost Slušanje Poštivanje Snalažljivost Iskrenost Poštovanje Pamet Upornost Razumijevanje Pomaganje Ne voli agresivnost Druželjubivost</p>
Vrijednost obitelji	<p>Obitelj Braća i sestre Pomoći mami Obitelj je sve u životu Neprocjenjivost obitelji Obitelj znači sve Zajednički život s obitelji Bliskost sa sestrama Doprinijeti obitelji Ponovni susret s obitelji Sve bi dao za obitelj Jako je važan obiteljski sklad</p>
OBITELJSKE VRIJEDNOSTI	Osobe koje cijene u obitelji <p>Sestre Tata Mama Braća Obitelj Roditelji Baka Stričevi Strine Ujaci</p>
Obiteljska ljubav i podrška	<p>Podrška obitelji Obitelj je cijeli život uz tebe Obitelj daje ljubav i toplinu Dobrota obitelji Podrška u obitelji Obiteljski kompromis</p>

	<p>Međusobno poštovanje članova obitelji</p> <p>Podržavanje odluka koje maloljetnik donese</p> <p>Dobra obitelj i dobar odgoj daju dobru osobu</p> <p>Aktivnosti s obitelji</p> <p>Druženje i rad s tatom</p>
Želja za skladnom obitelji	<p>Ne cijenjenje podrške obitelji</p> <p>Ne želi obitelj poput svoje jer se ne slažu baš</p> <p>Svađanje roditelja</p> <p>Da nema svađe</p>
Potreba da zašтите obitelj	<p>Sigurnost sestara</p> <p>Sigurnost mame</p> <p>Sigurnost brata blizanca</p> <p>Najstariji želi zaštititi mlađe</p> <p>Sve bi napravili da zašтите obitelj</p>
Važnost sigurnosti	<p>Najvažnija je sigurnost obitelji</p> <p>Jako je važna obiteljska sigurnost</p>
Povezivanje vrijednosti ljubavi s obitelji	<p>Obitelji i bliski prijatelji pokazuju da im je stalo</p> <p>Obitelji i bliski prijatelji pokazuju da im je stalo tako što pomažu</p> <p>Mama ga izvukla iz nekih gluposti</p>
Osnivanje vlastite obitelji	<p>Postati otac</p> <p>Osnovati obitelj</p> <p>Vlastita kuća i obitelj koju može uzdržavati</p> <p>Izdržati Odgojni zavod, a nakon toga stvoriti obitelj i normalan život</p>
PRIJATELJSTVO I PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA	<p>Pomoć i podrška prijatelja</p> <p>Pomaganje prijatelju</p> <p>Prijatelji trebaju biti jedni uz druge u svemu</p> <p>Prihvatanje prijatelja onakvim kakvi jest</p> <p>Pozitivna kritika prijatelja vrijedi više nego kompliment</p> <p>Razgovori</p> <p>Razumijevanje između prijatelja</p> <p>Pomaganje kad se pojave problemi</p> <p>Povjerenje između prijatelja</p> <p>Nepostojanje sukoba između prijatelja</p> <p>Imati grupu prijatelja</p>
Narušeni odnosi u prijateljstvu	<p>Prijateljstvo nema važnost</p> <p>Svađe s prijateljima</p>

	Uživanje	Sreća Popularnost Lagodan život
	Provođenje vremena s dragim ljudima	Biti s dragim ljudima Zajedničke aktivnosti s dragim ljudima Provođenje zajedničkog vremena Druženje s prijateljima Važno je s kim se provodi vrijeme, a ne što se radi Druženje s curama uz muziku Provođenje vremena u prirodi s djevojkom
	Načini provođenja vremena	Raditi nešto zanimljivo Jahanje Zabave
	Rizični načini provođenja slobodnog vremena	Pušenje trave s bratom blizancem Konzumiranje sredstava ovisnosti
MATERIJALNE VRIJEDNOSTI I USPJEH	Osamostaljivanje	Novac Posao Položiti vozački ispit
	Recept za uspjeh	Za uspjeh je potrebno trećina škole, trećina sreće i trećina obitelji
	Nužnost novca	Važno je imati novca i važno je da se pristojno živi Stvoriti bogatstvo svojim rukama Novac je potreban za život Važno je bogatstvo i vlastita kuća
	Raspolaganje novcem	Roditelji bi trebali raspolagati s novcima Neznanje o raspolaganju s novcem
	Pokazati djeci neimaštinu	Treba pokazati djeci kako je to kad se nema novca
	Rizična razmišljanja i ponašanja u vezi bogatstva	Dilanje kokaina Važnija mu je obitelj jer novac može ukrasti Bogatstvo bi ga odvelo u smrt jer bi se drogirao, pio alkohol i brzo vozio Činit će gospodarski kriminal
	Ne/važnost bogatstva	I je i nije važan novac Novci ne donose prijatelje i ljubav Novac nije važan Važno, ali nije najvažnije Želimo ono što nemamo
	Financijsko pomaganje obitelji	Pomaganje onima u obitelji koji nemaju

		Imati novac za pomaganje obitelji Dao bi novce majci
	Stambena i financijska situiranost	Pronalazak posla Financijski situiran Dobro plaćen posao Vlastita kuća Da ne mora raditi Vlastiti posao Dobar automobil Bogatstvo
	Zapošljavanje kao životni cilj	Zaposlenje Otvaranje svog posla Samozapošljavanje
NOŠENJE S MISLIMA	Teškoće u nošenju s negativnim mislima	Skreće misli kad dođe nemir uz pomoć sporta i glazbe Izbjegavanje razmišljanja negativno Ne voli tišinu jer tada razmišlja o poteškoćama Teško je boriti se u životu sam sa sobom Nema unutaršnjeg mira Nema unutaršnjeg mira u Odgojnom zavodu Samoća
	Načini nošenja s negativnim mislima	Skreće misli kad dođe nemir uz pomoć sporta i glazbe Uloga odgajatelja u smirivanju Fizička aktivnost/sport za smirivanje Drage/bliske osobe Šetnja Sredstva ovisnosti Cigareta Upoznavanje samog sebe Unutarnji mir je biti u tišini sa svojim mislima
RELIGIJA	Religioznost	Vjeruje u Boga zbog bolesti sestre Vjeruje u Boga i moli se Osjeća olakšanje kad se pomoli Svi se sjete Boga kad im je teško Pomoli se Vjeruje u Boga Moli se kad je u problemu
	Nereligioznost	Nije vjernik Vjeruje u Boga, ali ne i u Crkvu Skeptičnost oko religije Ne vjeruje u Boga Ništa mu vjera ne znači

	Razmišljanja o religiji Nesklonost prema Crkvi	Puno religija, ali svi vjeruju u isto Crkva je isto što i mafija Crkva je mafija Vjeruje u Boga, ali ne i u Crkvu
ZDRAV NAČIN ŽIVOTA	Važnost zdravlja	Najvažnija stvar Važno, ali ne brine se o njemu Želja da bude zdrav Važno je zdravlje i higijena, ali puši Važnost zdravlja
	Povezanost zdravlja i ugodnog života	Čuvati zdravlje Fizičko zdravlje Mentalno zdravlje
	Nebriga o zdravlju	Ne brinu o zdravlju Ne vođenje brige o zdravlju Voli slatko Pušenje
	Posvećenost zdravom načinu života	Zdrav način života Voli prirodu Sport Treninzi Pravilna prehrana
	Bolest	Bolest sprječava čovjeka u radu/poslu
OBRAZOVANJE	Važnost obrazovanja	Važno je imati dobru školu Škola je važna Školuje se i važno mu je završiti školu Bilo bi dobro kad bi mogao na fakultet Završena škola Više bi se obrazovao da se može vratiti unazad
	Obrazovanje omogućuje dobru egzistenciju	Dobra škola znači i bolju zaradu Škola je važna zbog zaposlenja Završena srednja škola Želja za drugim zanimanjem U obitelji svi imaju po 3 razreda osnovne škole i rade i zarađuju
SLOBODA	Izlazak iz zavoda	Što prije izaći van Izaći van iz odgojnog zavoda
	Sloboda je važnija nego prije dolaska u odgojni zavod	Vani nisu cijenili slobodu, ali sada ju cijene Nisu cijenili slobodu prije Gledaju na slobodu drugačije sad u odnosu na prije Ni vani nisu potpuno slobodni
	Važnost slobode	Svatko sam kreira svoju slobodu Sloboda u izražavanju je bitna Važna je i fizička sloboda

	Sloboda nema cijenu Uživanje u slobodi Sporiji način života
Cijena slobode	Za bogatstvo bi išao u zatvor Neprocjenjiva je Sloboda je neprocjenjiva i jako bitna Dao bi bogatstvo za slobodu
Važnost ljubavi	Ljubav Cura Ljubav puno znači Ljubav je važna Ljubav mu sve znači
Potreba da se ima netko (partner)	Lijepo je imati nekoga Lijep je osjećaj imati nekoga Važno je imati tu jednu osobu uz sebe Trebalo imati nekoga
Potreba da si nekome važan	Lijepo je kad je drugima stalo do nas Važno je da je osobi stalo što osoba osjeća i proživljava
Kako gledaju na ljubavnu vezu	Prijateljstvo na višoj razini Osobu se treba gledati po unutarnjim vrijednostima, a ne šta nosi/vozi
LJUBAVNI ODNOSI	
Provođenje zajedničkog vremena	Provođenje vremena s voljenom osobom Razgovor
Financijska situiranost partnera/ice	Važno je da je djevojka zaposlena
Očekivanja od partnera/ice u vezi	Pružanje potpore Doza slobode Pružanje savjeta Kompromis Iskrenost od partnerice Razumijevanje od partnerice Važno je međusobno poštovanje
Nezadovoljstvo promjenama u ljubavnim vezama	Došlo je do loših promjena u ljubavnim vezama zbog interneta i društvenih mreža
Ne razmišljanje o ljubavi	Ne razmišlja o ljubavi
POMAGANJE DRUGIMA	
Važnost pomaganja drugima	Vjera u dobro se dobrim vraća Uzvratanje pomoći Pomaže kada je u mogućnosti Pomaganje kome je potrebno Trebalo pomagati Pomaganje ovisi o raspoloženju
Motivacija za pomaganje	Suosjećanje ih motivira na pomaganje

	Spremnost za prihvaćanje pomoći	Nisu svi spremni prihvatiti pomoć
PRAVILA	Važnost poštivanja pravila	Poštuje pravila Važno je da postoje pravila Pravila su važna
	Selektivnost u poštivanju pravila	Trebaju se poštovati pravila koja donose nešto dobro, a ostala ne Neka pravila treba poštovati, a neka ne I jesu i nisu važna
	Osobna pravila	Postojanje svojih osobnih pravila Važno je stvaranje svojih pravila
	Posljedice kršenja pravila	Kršenje pravila nosi svoje posljedice
SREDNJE VAŽNE VRIJEDNOSTI	Zdravlje i sport	Zdravlje Sport
	Slobodno vrijeme	Druženje/zabavljanje Prijatelji
	Ljubav	Ljubav
	Novac	Novac
	Obrazovanje	Učenje
	Posjedovanje kućnog ljubimca	Kućni ljubimac
NAJMANJE VAŽNE VRIJEDNOSTI	Materijalne stvari	Mobitel Automobil Novac Stil odijevanja
	Životinje	Životinje Kućni ljubimci
	Obrazovanje	Škola
	Astrologija	Horoskop
	Pobjeđivanje	Pobjeđivanje
	Prijateljstvo	Prijatelji

Ovdje je vidljiva analiza fokus grupe provedene u Odgojnom zavodu u Turopolju i s njom pripadajući kodovi, kategorije i teme. Interpretacija ovih podataka bit će obrađena po 15 tema koje su se pojavile kroz fokus grupu.

Doživljaj vrijednosti

U ovoj općenitoj temi mladi kao vrijednosti su prepoznali normalan te lijep i pošten život kao neke svoje ideale u životu te su za njih vrijednosti nešto što se teško pronalazi ili napravi.

Osobine i osobe izvan obitelji koje mladi vrednuju/cijene

U okviru ove teme definirane su tri kategorije: poštovanje i dobra komunikacija, osobe izvan obitelji koji mlade cijene i osobine koje mladi cijene kod sebe. Sudionici su kroz fokus

grupe na više mjesta naglašavali poštovanje i komunikaciju kao važnu vrijednost pa je ona ovdje izdvojena kako bi naglasili ono što je mladima važno. Također izvan svoje obitelji pronalaze osobe koje cijene i poštuju, neki od njih dolaze iz obitelji koje imaju poprilično narušene odnose pa su im osobe izvan obitelji bile oslonac i uzor u životu. Nadalje, mladi naglašavaju koje svoje osobine cijene i poštuju pa se tako na tom popisu nalaze: ljubaznost, slušanje, poštivanje, snalažljivost, iskrenost i drugo.

Obiteljske vrijednosti

I u ovom slučaju obiteljske vrijednosti zauzimaju najviše mjesto u poretku vrijednosti mladića. U svojim odgovorima sudionici naglašavaju vrednovanje obitelji kao takve, ali i nabrajaju osobe iz obitelji koje cijene i poštuju poput roditelja, braće i sestara, stričeva, ujaka bake i tako dalje. Dalje naglašavaju neke idealne okolnosti unutar obitelji koje su im vjerojatno želja da je i sami iskuse: obiteljsku ljubav i podršku te povezuju vrijednost ljubavi s obitelji. „*Kad mi je bilo najteže oni su bili uz mene*“ (1OZT1). „*Sve bi dao za obitelj*“ (2OZT6). Izražavaju i želju za skladnom obitelji bez svađa, ovdje su posebno važne izjava dva sudionika: „*Moja obitelj se ne slaže baš pa sam iz toga naučio što ne želim za svoju jednog dana*“ (1OZT3) i „*Da se roditelji ne svađaju preko djece, to bi bilo lijepo*“ (1OZT4). Bolna točka im je sigurnost obitelji, govore da im je sigurnost obitelji sve i izražavaju želju da zaštite članove svoje obitelji: „*Najstariji sam pa želim zaštititi mlade*“ (1OZT6). Također dio sudionika govori o svojim budućim obiteljima te izražavaju želju da jednog dana imaju i svoju vlastitu obitelj: „*Stvoriti obitelj*“ (1OZT5).

Prijateljstvo i provođenje slobodnog vremena

Unutar tema prijateljstva i slobodnog vremena je pojavilo se šest kategorija. Kategorija pomoć i podrška prijatelja govori o važnosti prijateljstva i što mladi očekuju od prijatelja pa se tako tu najčešće spominju pomaganje prijateljima, da bi prijatelji trebali biti jedni uz druge i prihvaćati se onakvima kakvi jesu, a između prijatelja je važno povjerenje i razumijevanje: „*...da se ponašam kakav jesam i da me prihvaća...*“ (1OZT3). Suprotna njoj je kategorija narušenih odnosa u prijateljstvu gdje su mladi govorili da pravo prijateljstvo ne postoji ta da postoje i svađe između prijatelja: „*Prijatelji i ja se često svađamo*“ (2OZT2). Slobodno vrijeme maloljetnici vole provoditi uživajući s dragim ljudima i to im je najvažnije. Od načina provođenja vremena pojavljuju se prihvatljivi odgovori poput jahanja i zabava, ali i oni koji nisu prihvatljivi poput konzumacije sredstava ovisnosti. Slobodno vrijeme maloljetnika dobro

je opisana u izjavi: „*S prijateljima otić na roštilj, klopicu, popit koje piće, zapaliti koji joint...*“ (2OZT3).

Materijalne vrijednosti i uspjeh

Dijelovi ove teme su se tijekom fokus grupa dosta pojavljivali, zbog toga i imamo veći broj kategorija koje ju opisuju. Što se tiče samog novca govore da je on nužan, ali nije svima važan: „*Važno je, ali nije na prvom mjestu*“ (2OZT4). Više maloljetnika je izjavilo da ne zna dobro raspolagati novcem i kad bi imali puno novca bi bilo bolje da roditelji s njim raspolažu: „*Bolje da je kod roditelja nego kod mene, teško bi ja znao raspolagat novcima, ne bi znao šta s njima raditi i samo bi trošio na gluposti*“ (2OZT3). U vezi toga govore da je i važno djeci pokazati neimaštinu da znaju cijeniti ono što imaju: „*djeci je važno pokazat kako je to kad se nema, da cijene novac*“ (1OZT3). Većina mladih se želi osamostaliti i zaposliti kako bi osigurali financijsku i stambenu egzistenciju te kako bi mogli pomagati svojim obiteljima: „*Ja bi volio imat novac da mogu pružiti sve svojoj obitelji*“ (1OZT4). Dio mladih govori o rizičnim ponašanjima povezanih s novcem i bogatstvom poput krađe novca, dilanja kokaina čak idu tako daleko da govore da bi ih bogatstvo odvelo u smrt: „*Da imam puno bi se drogirao i umro vjerojatno; još bi se napio i vozio super auto tipa Lamborghini i umro bi brzo*“ (2OZT4). Isti sudionik je govorio i da će činiti gospodarski kriminal: „*radit ću gospodarski kriminal da perem novce preko firme, da kad se kaže (njegovo ime) da se zna tko je on*“ (2OZT4). Jedan sudionik nam je odao i tajnu/recept uspjeha: „*Jedna trećina je škola, jedna trećina je sreća i jedna trećina je obitelj, kad se to posloži dobije se dobar posao*“ (1OZT).

Nošenje s mislima

Ova tema javlja se kod pitanja unutarnjeg mira gdje je većina sudionika izjavila da se na neki način teško nose sa svojim negativnim mislima koje im se javljaju tijekom boravka u zavodu, dio njih je govorio i o načinima s kojima se onda bore s tim mislima: „*kad dođe neki nemir idem skrenuti misli – baviti se sportom, pustim glazbu*“ (1OZT2) i „*... najteža je bitka boriti se sam sa sobom*“ (1OZT6).

Religija

Po ovom pitanju, to jest temi mladići su bili dosta jednostavni, dio ih tvrdi da su religiozni i da prakticiraju vjeru/religiju: „*Vjerujem u Boga*“ (1OZT1) i „*Svaki dan se osjećam lakše kad se pomolim*“ (1OZT2). Druga skupina su suprotnost od prvih i oni za sebe kažu da nisu vjernici:

„Ja nisam vjernik“ (1OZT3) Treći pak izražavaju svoju nesklonost prema Crkvi: „Danas je Crkva zbilja mafija“ (1OZT4).

Zdrav način života

Zdravlje svi sudionici vrednuju jako važnim i govore o važnosti zdravlja, posvećenosti zdravom načinu života, ali ga povezuju i uz ugodan način života. Isto tako većina govori da ne vode baš brigu o zdravlju unatoč tome što im je ono jako važno, to jako dobro opisuje ova izjava: „Svima je najvažnija stvar, ali nitko se ne brine o njemu“ (1OZT6).

Obrazovanje

Sudionici obrazovanje smatraju jako važnim, pogotovo jer su svjesni da im ono može omogućiti bolje zaposlenje, a s tim osigurati i egzistenciju: „Važna je za posao jer treba škola za to“ (2OZT5).

Sloboda

Jako zanimljivo je bilo raspravljati o slobodi sa sudionicima. Važno im je izaći iz zavoda i ponovo steći slobodu. Svi govore kako im je sloboda sada puno važnija nego prije i ju nisu znali cijiniti: „Vani nismo znali cijiniti slobodu“ (1OZT2). Što se tiče cijene slobode, mišljenja su podijeljena. Iako većina za slobodu govori da je neprocjenjiva: „Dao bi milijune za slobodu“ (2OZT1), na ovu izjavu se odmah drugi maloljetnik nadovezao: „Da mi daju sad milion eura da odležim godinu dana, bi“ (2OZT2).

Ljubavni odnosi

Još jedna opširna tema s više kategorija. Maloljetnici rado pričaju o ljubavi pa smo tako doznali da im je ljubav važna, imaju potrebu da imaju nekog bliskog i da su nekome važni: „Ljubav mi puno znači“ (2OZT1) i „Važno je imati tu jednu osobu kojoj možeš sve reći i ona će te poslušati i biti uz tebe, uvijek znaš da imaš nekoga tko je tu“ (1OZT5). Postoje određena očekivanja od partnerice u vezi: „Da pruži potporu, da sasluša“ (1OZT2), „... iskrenost i razumijevanje...“ (1OZT3). Dio njih je nezadovoljan promjenama u ljubavnim vezama, a jedan ispitanik je govorio kako ne razmišlja o ljubavi.

Pomaganje drugima

Ovu vrijednost svi smatraju jako važnom i govore kako se trude pomoći drugim ljudima kad god to mogu: „Kome god mogu pomoć ću pomoći jer se onda osjećam ispunjeno“

(1OZT5). Suosjećanje ih motivira na pomaganje iako su ponekad ljudi nespremni primiti pomoć.

Pravila

Iako govore da su pravila važna dosta njih je izjavljivalo i da su selektivni u poštivanju pravila „*Neki zakoni su toliko glupi i ne bi ih se trebalo poštovat, a neka ne; pravila trebaju biti samo ona koja donose nešto dobro*“ (1OZT4). Također smatraju da je važno imati i svoja osobna pravila: „*Stvaram svoja pravila*“ (1OZT6). Shvaćaju posljedice kršenja pravila: „*Ako se krše pravila dođe se na ovakva mjesta gdje smo mi pa tu budete dugo*“ (2OZT3).

Posljednje dvije kategorije su oformljene zasebno kao rezultat uvodne aktivnosti u kojoj su sudionici uz pomoć sličica govorili o vrijednostima koje su im važne. One najvažnije vrijednosti su uvrštene u tablicu s ostalim vrijednostima, a srednje važne vrijednosti i one koje mladima nisu važne su odvojene u zasebne teme i kategorije. Treba napomenuti da u ove dvije teme vladaju raznoliki odgovori jer su većinom oni pojedinačni odgovori svakog sudionika, a ne rezultat slaganja više njih.

Srednje važne vrijednosti

Srednje važnim vrijednostima mladi smatraju: zdravlje i sport, slobodne vrijeme, ljubav, novac, obrazovanje i posjedovanje kućnog ljubimca.

Najmanje važne vrijednosti

Mladima su najmanje važni: materijalne stvari, životinje, astrologiju, pobjeđivanje i prijateljstvo.

6.3. Hijerarhija vrijednosti

U daljnjem tekstu su kroz tablice i grafičke prikaze izneseni rezultati rangiranja vrijednosti koje su sudionici ispunjavali na kraju fokus grupa na jednom listiću.

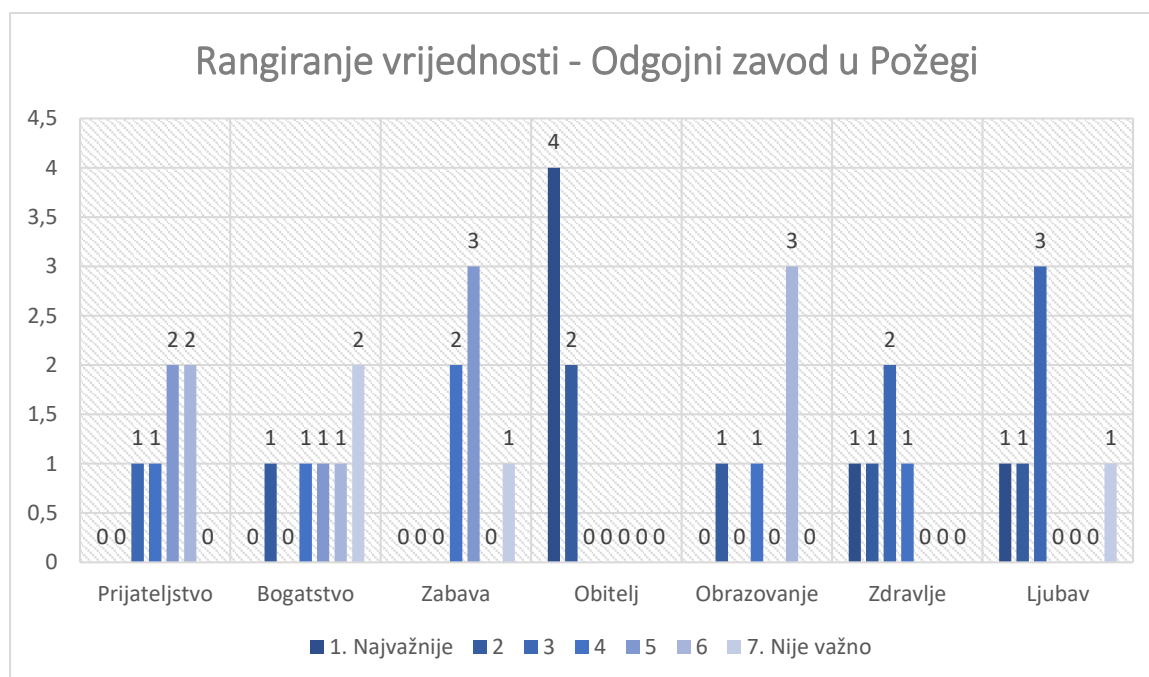
6.3.1. Hijerarhija vrijednosti kod maloljetnica

Tablica 5. Rangiranje vrijednosti – Odgojni zavod u Požegi (djevojke)

	Odgojni zavod u Požegi						
	1. Najvažnije	2.	3.	4.	5.	6.	7. Nije važno
PRIJATELJSTVO	0	0	1	1	2	2	0
BOGATSTVO	0	1	0	1	1	1	2
ZABAVA	0	0	0	2	3	0	1
OBITELJ	4	2	0	0	0	0	0
OBRAZOVANJE	0	1	0	1	0	3	0
ZDRAVLJE	1	1	2	1	0	0	0
LJUBAV	1	1	3	0	0	0	1

*svaki broj u tablici predstavlja broju koliko je sudionica stavilo određenu vrijednost na to mjesto

*2 odgovora, 1 za ZDRAVLJE i 1 za OBRAZOVANJE sudionice nisu uvrstile u odgovore rangiranja. Za te 2 sudionice odgovori su rangirani od 1 do 6.

Graf 1. Rangiranje vrijednosti – Odgojni zavod u Požegi (djevojke)

Iz tablice i grafičkog prikaza je vidljivo kako su sudionice iz Odgojnog zavoda u Požegi rangirale vrijednosti. Jasno je uočljivo kako jedna vrijednost odskače od svih drugih, a to je vrijednost obitelji koju su kao najvažniju rangirale 4 od 6 sudionica. Dvije sudionice koje obitelj nisu stavile na prvo mjesto po važnosti stavile su ga odmah iza na drugo mjesto što

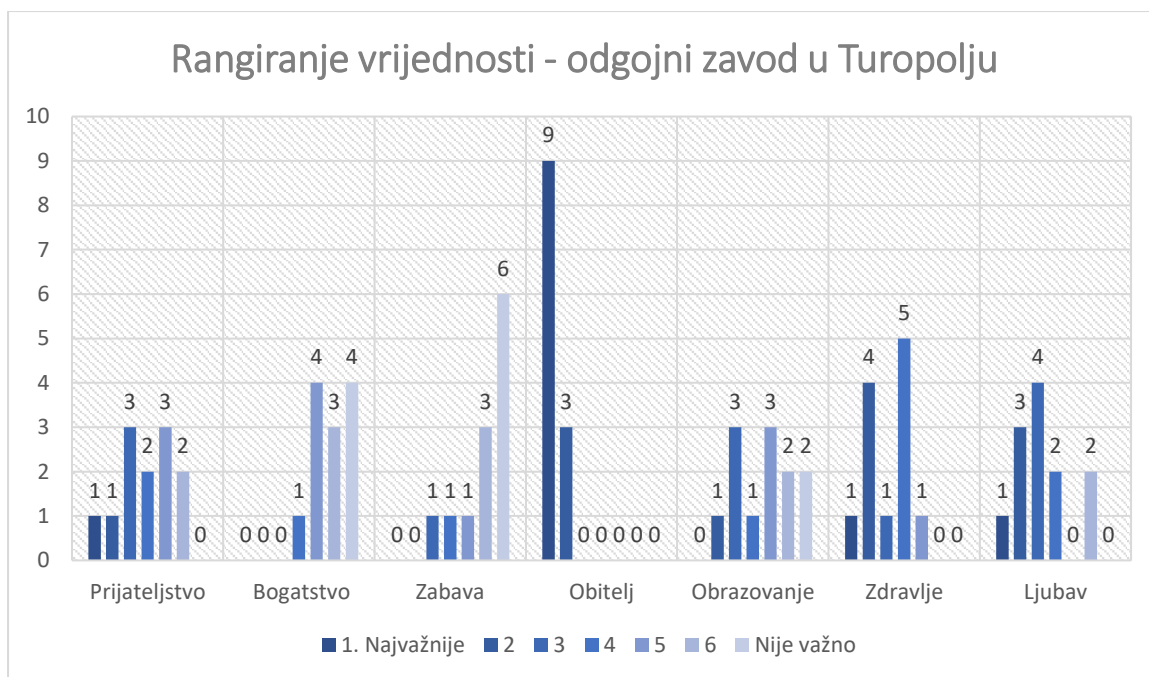
također govori kako im je obitelj jako važna. Iz toga se može izvesti zaključak da je obitelj najvažnija vrijednost kod sudionica. Nakon obitelji najvažnijima su rangirane vrijednosti zdravlja i ljubavi. Obje vrijednosti su kod svih sudionica rangirane na prva tri mjesta po važnosti. Samo je jedna sudionica ljubav rangirala na posljednje mjesto koje označava da joj vrijednost ljubavi nije uopće važna trenutno u životu. Na hijerarhiji vrijednosti se slijedeće smjestilo prijateljstvo koje su sudionice rangirale od srednje važnosti prema manjoj važnosti i to tako da je samo jednoj sudionici ono je jako važno, jednoj je srednje važno, dok je za četiri ono stavljeno na posljednja dva mjesta. Kako se krećemo prema dnu tablice hijerarhije vrijednosti za sudionice ovog istraživanja, tako dolazimo do vrijednosti obrazovanja. Jedna sudionica ga je stavila na drugo mjesto po važnosti, jedna da je srednje važno, a sve ostale su za obrazovanje rekle da im ono i nije jako važno. Zatim je tu i vrijednost bogatstva koje je rangirano gotovo isto kao i obrazovanje. Na samom začelju je vrijednost zabave koja nije sudionicama važna što možemo iščitati iz njihovih odgovora koji pokazuju da su dvije sudionice rangirale zabavu kao srednje važnu, tri sudionice su rekle da im je ona malo važna te jedna sudionica da joj nije važna.

6.3.2. Hijerarhija vrijednosti kod maloljetnika

Tablica 6. Rangiranje vrijednosti – Odgojni zavod u Turopolju (mladići)

	Odgojni zavod u Turopolju						
	1. Najvažnije	2.	3.	4.	5.	6.	7. Nije važno
PRIJATELJSTVO	1	1	3	2	3	2	0
BOGATSTVO	0	0	0	1	4	3	4
ZABAVA	0	0	1	1	1	3	6
OBITELJ	9	3	0	0	0	0	0
OBRAZOVANJE	0	1	3	1	3	2	2
ZDRAVLJE	1	4	1	5	1	0	0
LJUBAV	1	3	4	2	0	2	0

*svaki broj u tablici predstavlja brojku koliko je sudionika stavilo određenu vrijednost na to mjesto

Graf 2. Rangiranje vrijednosti – Odgojni zavod u Turopolju (mladići)

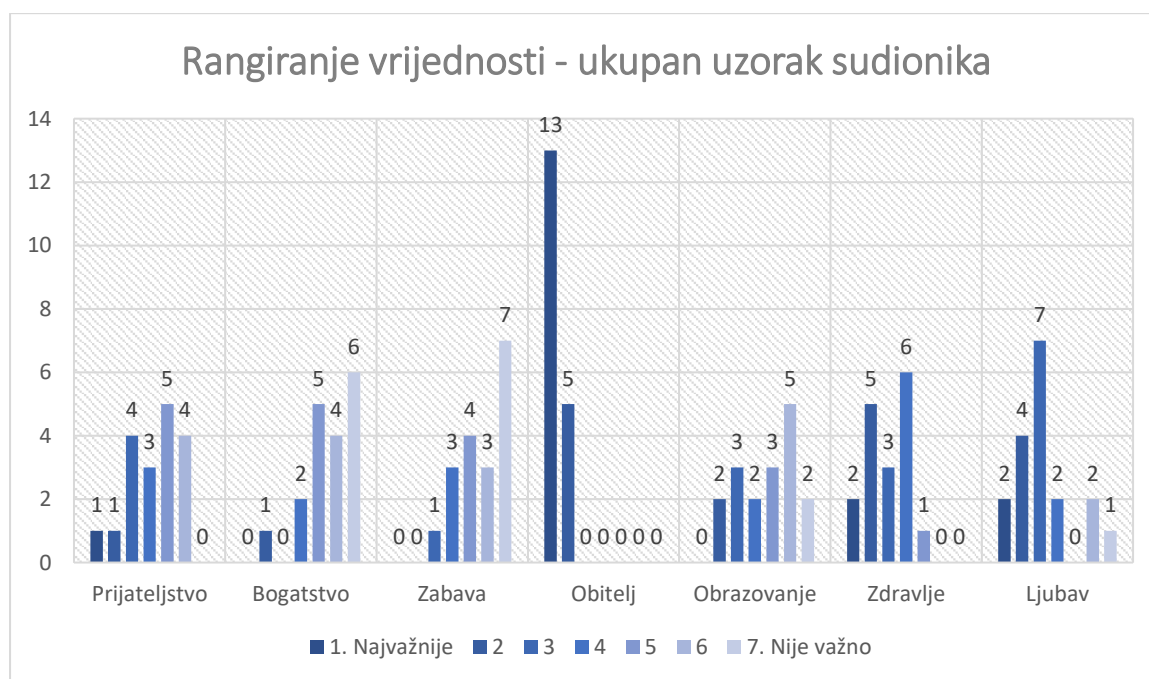
Na isti način poput djevojaka iz Odgojnog zavoda u Požegi vrijednosti su rangirali i mladići iz Odgojnog zavoda u Turopolju. Iz prikazane Tablice i Grafa rangiranja vrijednosti se vidi da, slično kao i kod djevojaka, jedan odgovor odskače od ostalih i to je isto vrijednost obitelji koja je i mladićima najvažnija jer ju je na najvažnije mjesto stavilo devet sudionika, a trojica su ju rangirala na drugo mjesto po važnosti. Važnim vrijednostima su rangirali zdravlje i ljubav. Na ove dvije vrijednosti odgovori su raspršeni od najvažnijeg ranga do jako malo važnog ranga. Jedan sudionik je ljubav stavio na najvažnije mjesto, dok su je ostali rangirali većinom oko sredine hijerarhije važnosti. Zdravlje je također jednom rangirano kao najvažnije, dok su se ostali odgovori kretali oko sredine i prema važnijim mjestima. Prijateljstvo i obrazovanje drže sredinu na hijerarhiji vrijednosti maloljetnika iz Odgojnog zavoda u Turopolju. Iako je prijateljstvo jedan sudionik stavio na prvo mjesto kao najvažnije, ostatak odgovora je raspršen po cijeloj tablici do predzadnjeg mjesta po važnosti. Vrijednost obrazovanja je isto dosta raspršena po tablici s tim da niti jedan sudionika ga nije stavio na najvažnije mjesto, ali je podjednako zastupljeno na svim drugim pozicijama. Kao najmanje važne vrijednosti mladići su rangirali zabavu i bogatstvo. Zabavu su trojica mladića rangirala oko srednjih važnosti, dok su je ostali stavili na mjesta male važnosti, važno je istaknuti da je zabavu na posljednje mjesto po važnosti stavilo čak šestero sudionika. Slično je rangirana i vrijednost bogatstva. Ono je jednom sudioniku srednje važno, a svima ostalima je ono rangirano na posljednja tri mjesta po važnosti.

6.3.3. Hijerarhija vrijednosti na ukupnom uzorku

Tablica 7. Rangiranje vrijednosti – rezultati na ukupnom uzorku

	Ukupni rezultati						
	1. Najvažnije	2.	3.	4.	5.	6.	7. Nije važno
PRIJATELJSTVO	1	1	4	3	5	4	0
BOGATSTVO	0	1	0	2	5	4	6
ZABAVA	0	0	1	3	4	3	7
OBITELJ	13	5	0	0	0	0	0
OBRAZOVANJE	0	2	3	2	3	5	2
ZDRAVLJE	2	5	3	6	1	0	0
LJUBAV	2	4	7	2	0	2	1

*svaki broj u tablici predstavlja broju koliko je sudionika stavilo određenu vrijednost na to mjesto

Graf 3. Rangiranje vrijednosti – rezultati na ukupnom uzorku

Tablica rangiranja vrijednosti na ukupnom uzorku i njoj pripadajući graf prikazuju ukupno rangiranje vrijednosti za djevojke i mladiće. Kao što je bilo vidljivo iz pojedinačnih rezultata za djevojke i mladiće, i ukupni rezultati ukazuju na sličan poredak vrijednosti. Na najvažnijem mjestu se ističe obitelj koju je 13 sudionika stavilo na najvažnije mjesto, a petoro sudionika je obitelj rangiralo na drugo mjesto po važnosti. Srednje važnim vrijednostima su rangirani prijateljstvo, zdravlje, obrazovanje i ljubav. Za ove četiri vrijednosti odgovori s rangiranjem su raspršeni od najvažnijeg mjesta do mjesta koje govori da im te vrijednosti nisu važne. Na samom dnu hijerarhijske ljestvice našle su se vrijednosti bogatstva i zabave koje su

za većinu sudionika rangirane od srednje važnih do najmanje važnih vrijednosti s tim da obje vrijednosti najviše odgovora imaju upravo na posljednjem mjestu koje govori da su one najmanje važne.

7. Rasprava

Nakon što su prikazani pojedinačni rezultati i za maloljetnike i za maloljetnice važno je osvrnuti se na sličnosti i razlike između sudionika. Vidljivo je kako sudionici u iskazivanju vrijednosti imaju više sličnosti nego razlika. Što se tiče samog rangiranja vrijednosti ono je jako slično, pogotovo one vrijednosti koje su na vrhu i na dnu. Pa tako i sudionici i sudionice najvišima rangiraju prvenstveno obitelj. Obitelj se i tijekom analiza fokus grupa pokazala kao najvažnija vrijednost svim mladima u odgojnim zavodima. Obje skupine su naglašavale razumijevanje i ljubav unutar obitelji, a svima je najvažnije da im obitelji budu skladne i sigurne, da ne postoje svađe i neslaganja unutar obitelji. Mladići su više naglašavali i da i oni jednog dana žele svoju vlastitu obitelj. Zanimljivo je vidjeti koliko je mladima u odgojnim zavodima važna obitelj kad znamo da oni dolaze iz obitelji koje su većinom imale poprilično narušene odnose, roditelji nisu koristili prikladne roditeljske obrasce u odgoju, a mladi su često bili prepušteni samima sebi ili ulici što je pridonijelo da se nađu upravo u odgojnim zavodima. Većina ih je naglašavala da su roditelji bili uz njih i da su im podrška te su ih jako cijenili bez obzira na prošlost. Sve to nam govori koliko je svima obitelj važna bez obzira kakva ona bila. Samo je jedan sudionik rekao da ne želi obitelj poput svoje jer je unutar nje bilo puno svađa. Jedna sudionica je ujedno i majka i s njom u odgojnom zavodu boravi i kćer. Njezini odgovori su odskakali od ostalih sudionica, ali i sudionika. Ona je slobodu i ljubav procjenjivala puno nižim od ostalih jer je naglašavala da joj je važna jedino kćer koja je sad s njom u zavodu te je bila jako usmjerena na zajednički život i budućnost s njom. Važne vrijednosti odmah poslije obitelji za obje skupine su se pokazale zdravlje i ljubav. Sudionice su zdravlje rangirale visoko, ali tijekom fokus grupa ga nisu previše spominjale, govore su da je ono jako važno i fizičko i mentalno, dok su sudionici više govorili o zdravlju i to isto da je jako važno, ali su i gotovo svi rekli kako se ne brinu dovoljno o vlastitom zdravlju. To je veoma zanimljivo jer vrijednosti su u podlozi ponašanja i kako smo gore naveli na neki način usmjeravaju ponašanje pa kako onda nešto što se vrednuje visoko s druge strane ne prati ponašanje u skladu s rangom vrijednosti? Slijedeća vrijednost koju su visoko rangirali je vrijednost ljubavi. Djevojke ju vrednuju visoko i govore o lijepim osjećajima koje vežu uz ljubav, ali su i oprezne pa govore i o tome kako ih partner može iznevjeriti te o tome da su imale i loših iskustava koja su im poljuljala vjeru u

ljubav. Mladići isto kao i djevojke govore o ugodnim osjećajima i stvarima koje vežu uz ljubav i uz to naglašavaju što očekuju od partnerica. Samo je jedan sudionik rekao da su se stvari promijenile na lošije u ljubavnim odnosima i oni za razliku od djevojaka nisu spominjali loše iskustva i teškoće koje se mogu pojaviti u vezama. U sredini tablice dolazi do malih odstupanja u odnosu na rangiranja kod mladića i djevojaka, iako su i jednima i drugima u sredini rangiranja vrijednosti prijateljstvo, obrazovanje i bogatstvo, mladićima te tri vrijednosti drže čvrstu sredinu dok kod djevojaka idu više od sredine prema malo važnim vrijednostima. Može se zaključiti da iako je poredak isti, da vrijednosti prijateljstva, obrazovanja i bogatstva više znače mladićima nego djevojkama. To donekle potvrđuju i njihovi odgovori prikupljeni u fokus grupama. Djevojke su o prijateljstvu govorile kao o nečemu važnome, ali nisu davale opširne odgovore, a jedna sudionica je izjavila da pravi prijatelji ne postoje. Sudionici su više pričali o prijateljstvu i što im je važno kod prijatelja, ali i oni su spominjali da odnosi mogu biti narušeni. Obrazovanje su mladići procjenjivali važnim i vezali ga uz bolje zaposlenje i osiguravanje egzistencije dok su djevojke više govorile o važnosti neformalnog obrazovanja i „uličnoj školi“. Za djevojke je formalno obrazovanje samo neželjena obveza koju moraju ispuniti kako bi se zaposlile i zbog toga im je važno. Jedna sudionica je rekla da se kroz školovanje osobe izgrađuju. Još jedna razlika u odnosu na mladiće je ta što je kod djevojaka unutar teme obrazovanja isplivalo podtema o tome što treba unaprijediti u obrazovanju pa su govorile o tome koji bi stručnjaci trebali raditi u školi te o potrebi uvođenja građanskog odgoja u školama. Što se tiče bogatstva i novca, obje skupine govore kako je novac nužan i važan im je jer žele biti financijski i stambeno situirani. I mladići i djevojke govore i kako bogatstvo ima svoje negativne strane. Mladići su ovdje govorili i o raspolaganju novcem te su zaključili kako oni u tome nisu dobri te kad bi imali novca bilo bi bolje da njihovi roditelji s njima raspolažu. Ovdje je važno za napomenuti kako većina maloljetnika koji borave u Odgojnom zavodu u Turopolju je ondje zbog počinjenja imovinskih delikata, a u fokus grupama govore kako im novac nije važan toliko važan i rangirali su ga na pretposljednje mjesto u hijerarhiji vrijednosti. Dio sudionika je ovdje govorio i o nepoželjnim ponašanjima u svrhu stjecanja novca poput dilanja kokaina, krađe i činjenja gospodarskog kriminaliteta. Isto tako mladići spominju da žele financijski pomagati svojoj obitelji, ovdje se opet vraćamo i na to koliko im je obitelj važna i koliko su spremni za nju dati. Pod ovu temu je uvrštena i jedina izjava o popravljanju ponašanju kroz tri fokus grupe. Na pitanje o životnim ciljevima jedna je maloljetnica odgovorila da želi popraviti svoje ponašanje, samo ona jedna je to spomenula od 18 sudionika. Ovdje se možemo pitati o učinkovitosti tretmana kod sudionika jer su u zavodima upravo zbog ponašanja koje nitko osim nje jedne nije vrednovao kao važno za promijeniti. Na posljednjem mjestu za obje

skupine se nalazi zabava, govore kako se vole zabavljati i kako im je to važno, ali kad se stavi u odnos s drugim vrijednostima onda su im one važnije od zabave. Dio vrijednosti o kojima se razgovaralo u fokus grupama nije se rangirao u hijerarhiji vrijednosti, ali su unatoč tome dobiveni vrijedni podatci o njima. To se primarno odnosi na vrijednosti poštivanja pravila, slobode i religioznosti. I ovdje postoje brojne sličnosti, pa tako za poštivanje pravila obje grupe govore da je to važno, ali u određenim granicama. Djevojke govore da su prije uživale u kršenju pravila ta da će možda i nastaviti s tim. Dok mladići govore kako je važno imati i svoja osobna pravila. Oko slobode se obje grupe slažu da je jako važna i svi govore da ju prije nisu znali cijiniti, a sad kad im se perspektiva promijenila sloboda je dobila novu dimenziju važnosti u njihovim životima. Što se tiče religioznosti kao vrijednosti, u obje skupine postoje sudionici koji su religiozni i oni koji nisu religiozni i ne prakticiraju vjeru. Kod mladića se pojavilo i pitanje Crkve o kojoj neki imaju negativna razmišljanja i stavove. Djevojkama je postavljeno i pitanje o tome kako se osjećaju pri uskraćivanju vrijednosti, na što su sve izražavale veoma negativne emocije. Kod mladića je postavljeno i pitanje o pomaganju drugima ljudima oko čega su se svi složili da je važno pomagati kad god se može i da se i oni trude tako postupati. Na kraju se može zaključiti da su djevojke i mladići veoma slični po pitanju razmišljanja o svojim vrijednostima. Obje skupine su gotovo isto rangirale vrijednosti, a osnovna razmišljanja o glavnim vrijednostima poput obitelji, prijateljstva, obrazovanja, bogatstva i ostalog su veoma nalik jedna na druga. Razlike se naziru u nekim detaljnijim raščlanjivanjima i kada ih se pita o nekim sporednim stvarima unutar samih vrijednosti mišljenja se krenu razilaziti.

Važno je pogledati rezultate ovog istraživanja u odnosu na prijašnja slična istraživanja koja su na početku navedena. Od općih istraživanja vrijednosti mladih, rezultatima ovog istraživanja najviše odudara strano istraživanje provedeno u Finskoj po kojem mladi najviše cijene jednakost, mir i zaštitu okoliša (Koirkikivi, 2023). Kako je navedeno da ispitivanja vrijednosti mladih predviđaju društveno stanje u nekoj državi (Puzić i Bezinović, 2011), pa tako već i sam odabir vrijednosti koje će istraživači ispitivati govori o stanju u društvu unutar određene zemlje. Usporedba istraživanja vrijednosti mladih koje je u Hrvatskoj provela Ilišin (2011) govori o tome kako se određene vrijednosti mijenjaju kroz vrijeme. U tom istraživanju su bile ispitivane i vrijednosti poput vojske i vojnih stvari. Današnji istraživači takve stvari ne uvrštavaju u svoja istraživanja i već se i tu selektiraju vrijednosti koje su tada u društvu važe i ispituje se sudionike samo o onome što ja aktualno. Rezultati istraživanja Ilišin (2011) su pokazali da mladi najviše cijene prijateljstvo i poznanstva, ljubav i seks, zabavu i razonodu te samosvojnost, privatnost i materijalni položaj. Ovdje se već vide sličnosti s aktualnim

istraživanjem jer su i mladi u odgojnim zavodima govorili kako su im prijateljstvo i ljubav jako važni. Zabava je mladima u odgojnim zavodima manje važna u odnosu na opću populaciju mladih iz 1990-tih i ranih 2000-tih. Materijalni položaj možemo izjednačiti s financijskom situiranosti koji mladi u odgojnim zavodima nisu visoko rangirali, ali su o tome puno govorili i iz toga se može izvući da im je to ipak dosta važno. Samosvojnost su mladi iz odgojnih zavoda samo sporedno spominjali kada bi govorili da žele biti samostalni ili neovisni. Istraživanje Franc, Šakić i Ivičić (2002) ima najbližnje rezultate ovom istraživanju. Mladi u tom istraživanju su na prva tri mjesta po važnosti stavili zdravlje, prijateljstvo i ženidbu (udaju) i imanje djece, u sredini su zaposlenje i novac, a na začelju je razonoda. Ti rezultati su veoma slični i ovima koji su dobiveni na uzorku mladih iz odgojnih zavoda. Valja napomenuti kako je istraživanje Franc, Šakić i Ivičić (2002) provedeno na srednjoškolicima većinom iz strukovnih škola (75,5%) koji su po demografskim obilježjima vjerojatno sličniji mladima u odgojnim zavodima. Provedena su i brojna istraživanja koja su u odnos stavljala vrijednosti i probleme u ponašanju mladih. Istraživanje u Španjolskoj na mladeži antisocijalnog ponašanja je pokazalo kako oni najvišim vrijednostima vrednuju: prijateljstvo, ljubav, obitelji i zdravlje (Romano i sur., 2001). Iz ovoga je vidljiva sličnost s mladima ispitanih u hrvatskim odgojnim zavodima koji upravo te četiri vrijednosti rangiraju najvažnijima samo uz drugačiji poredak važnosti. Istraživanje Ajduković (1989) također ocrtava vrijednosti jednog razdoblja koja danas nisu više toliko aktualne, ona je u svom istraživanju dobila četiri skupine vrijednosti: radne vrijednosti, psihofizičke vrijednosti i vrijednosti socijalnog integriteta, vrijednosti slobodnog vremena te vrijednosti povezane s društvenim uređenjem. Žižak (2006) je istraživala normativne orijentacije adolescenata u riziku te je dobila nekoliko kategorija vrijednosti, od kojih se dvije preklapaju s onima koje izražavaju maloljetnici u odgojnim zavodima a to su: odnos prema pravilima i odnos prema novcu. U oba istraživanja mladi govore o ambivalentnom odnosu prema pravilima te o novcu kao nužnosti koju visoko vrednuju, ali uz njega vežu i probleme. Istraživanje koje je usko vezano uz temu ovog istraživanja je ono Bakića (1995) koji je ispitivao razlike u vrijednostima između opće populacije mladih i mladih u Odgojnom zavodu u Turopolju. Rezultati su pokazali da se skupina maloljetnika iz zavoda najviše razlikuje od opće populacije mladih na varijablama poslušnosti, novca, lagodnog života i odanosti užoj grupi. Slično je istraživanje provela i Tasić-Bouilet (1997) i također dobila razlike na brojnim područjima. Bilo bi vrijedno i sada napraviti usporedbu vrijednosti opće populacije i zavodske populacije da usporedimo koliko su se stvari promijenile i postoje li još uvijek velike razlike u vrijednostima između mladih s problemima u ponašanju i onih koji ne iskazuju probleme u ponašanju. Za kraj je važno prisjetit se dva istraživanja koja su

implementirala programe učenja vrijednosti u škole da bi vidjeli što će se dogoditi s iskazivanjem problema u ponašanju. To su istraživanja Edwardsa i Allena (2008) i istraživanje Toblera i sur. (2011). U oba slučaja se učenje vrijednosti pokazalo učinkovitim za prevenciju i tretman problema u ponašanju što nam daje za razmišljanje o razvijanju sličnih programa prilagođenih i hrvatskoj mladeži.

8. Zaključak

Na samom kraju ovog rada važno je osvrnuti se na ono od čega smo počeli, a to su cilj i istraživačka pitanja koja su glasila ovako:

Cilj ovog istraživačkog rada je bio dobiti uvid u vrijednosne orijentacije maloljetnika u odgojnim zavodima u Republici Hrvatskoj.

Istraživačka pitanja:

1. Ispitati koje zajedničke skupine vrijednosti maloljetnici u odgojnim ustanovama cijene.

Mladi su tijekom razgovora pričali o raznim vrijednostima da bi se na kraju iskristaliziralo nekoliko onih koje su se pokazale najznačajnijima u njihovom životu: to su prvenstveno obiteljske vrijednosti, zatim zdravlje, ljubav, prijateljstvo i provođenje slobodnog vremena, materijalne vrijednosti, poštivanje pravila, sloboda i religioznost. Na cijelom uzorku se pokazalo da mladi slično govore i vrednuju vlastite vrijednosti. Osnovne vrijednosti i njihove osnovne elemente gotovo svi vrednuju isto, svima je važna obitelji i sklad i sigurnost o obitelji, svima je važno imati dobru skupinu vjernih prijatelja, svima je važno zdravlje. Do razlika dolazi s produblјivanjem određene vrijednosti i kada se ide više u detalje i rasloјavanje na komponente određenu vrijednost pa su tako mladići govorili kako ne znaju dobro raspolagati novcem što djevojke nisu spominjale, a one su pričale o prolaznim ljubavnim partnerima koji narušavaju vjeru u iskrenu ljubav što se kod mladića nije spominjalo. Može se zaključiti ga su glavne vrijednosti mladićima i djevojkama iste, a to potvrđuje i hijerarhijsko rangiranje vrijednosti.

2. Ispitati na koji način maloljetnici u odgojnim ustanovama rangiraju vrijednosti.

Obje skupine ispitanika su isto rangirale vrijednosti i to tako da se svima na prvom mjestu nalazi obitelj, zatim slijedi zdravlje pa ljubav, onda ide prijateljstvo, obrazovanje i bogatstvo te je na samom kraju zabava. Iako su jednako rangirane malo veće značenje mladići pridodaju

vrijednostima prijateljstva i obrazovanja u odnosu na djevojke. Sudionici su izrazili mišljenje da im je teško rangirati ove vrijednosti jer su im zapravo sve donekle važne i teško im je bilo staviti nešto na posljednje mjesto, ali morali su razmisliti o prioritetnim vrijednostima te ih rangirati, a rezultat je ispao ovakav. Napomena je da iako im je zabava na posljednjem mjestu, ona nikako nije uopće važna u njihovim životima, samo manje važna u odnosu na ostale ponuđene vrijednosti.

S ovim smo dobili uvid u vrijednosne orijentacije mladih u odgojnim zavodima u Hrvatskoj i njihova razmišljanja o istima te rangiranje vrijednosti koje su im važne.

8.2. Preporuke daljnjih intervencija

Iz prikazanog istraživanja smo dobili podatke koji su pogodni za daljnji rad. Prvenstveno bi se trebale vrijednosti još istražiti i kod maloljetnika s problemima u ponašanju i kod opće populacije. Kako bi dobili još bolju sliku vrijednosti mladih iz odgojnih zavoda bilo bi dobro provesti i kvantitativno istraživanje njihovih vrijednosti nakon kojeg će slijediti i istraživanje koje bi se bavilo usklađenosti njihovog ponašanja i vrijednosti za koje kažu da su im važne jer bi kao što je već spomenuto vrijednosti trebale usmjeravati ponašanja što kod njih nije uvijek slučaj. Isto tako nadopunu ovom istraživanju bi trebalo biti i istraživanje perspektive odgajatelja o vrijednostima mladih. Nakon provedenih fokus grupa u Odgojnom zavodu u Turopolju odgajateljica koja je bila prisutna tijekom provođenja fokus grupe nam je rekla da ona smatra kako oni nisu svjesni svojih vrijednosti i da su davali društveno poželjne odgovore te da nisu bili u potpunosti iskreni. Što se tiče opće populacije bilo bi dobro dobiti i njihovu sliku o vrijednostima zbog usporedbe s mladima s problemima u ponašanju. Nakon što bi istraživanjima dobili potpunu sliku vrijednosti mladih u Hrvatskoj moglo bi se razmišljati i o potencijalnom programu učenja vrijednosti koji kao što smo već vidjeli postoji u nekim državama i daje dobre rezultate. Program bi trebao ići u dva smjera. Prvi je da se osmisli preventivni program učenja vrijednosti u svrhu prevenirana pojave problema u ponašanju za osnovne škole. Drugi smjer je taj isti program prilagoditi terminskim skupinama za mlade koji već iskazuju probleme u ponašanju i nalaze se smješteni u alternativnoj skrbi. Preventivni program bi bio usmjerena na jačanje prosocijalnih vrijednosti, dok bi tretmanski program učenja vrijednosti bio usmjeren na jačanje prosocijalnih vrijednosti, ali uz to i na smanjenje antisocijalnih vrijednosti.

9. Literatura

1. Ajduković, M. (1989). *Vrijednosne orijentacije maloljetnih delinkvenata*. Zagreb: Narodne novine.
2. Bakić, D. (1995). Razlike između maloljetnih delinkvenata i nedelinkvenata u odnosu na prihvaćene vrijednosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 2(1), 69-78.
3. Beerthuisen, M. G., Brugman, D., & Basinger, K. S. (2013). Oppositional defiance, moral reasoning and moral value evaluation as predictors of self-reported juvenile delinquency. *Journal of Moral Education*, 42(4), 460-474.
4. Bradarić, M. (2018). Vrijednosti kao odraz skrivenoga kurikuluma (Diplomski rad). Fakultet za odgojno obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku, Osijek.
5. Carić, A., & Kustura, I. (2010). Kamo ide hrvatsko maloljetničko kazнено zakonodavstvo?-1. dio. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 47(3), 605-620.
6. Daničić, N. (2018). *Povijesni razvoj društvene reakcije na devijantno ponašanje mladih u Hrvatskoj* (Završni rad). Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji.
7. Edwards, A., & Allen, C. (2008). Values clarification used as intervention for urban, delinquent, pregnant adolescents and young mothers. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 18(1), 1-14.
8. Etički kodeks istraživanja s djecom. (2020). Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Eti%C4%8Dki%20kodeks%20istra%C5%BEivanja%20s%20djecom%20-%20integrirani%20tekst%20s%20prilozima.pdf> Posjećeno 28.08.2023.
9. Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*. Zagreb: Alinea.
10. Franc, R., Šakić, V., & Ivičić, I. (2002). Vrednote i vrijednosne orijentacije adolescenata: hijerarhija i povezanost sa stavovima i ponašanjima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11(2-3 (58-59)), 215-238.
11. Hirjan, F. i Singer, M. (1987). *Maloljetnici u krivičnom pravu*. Zagreb: Globus.
12. Ilišin, V. (2011). Vrijednosti mladih u Hrvatskoj. *Politička misao*, 48(03), 82-122.
13. Jukić, R. (2013). Moralne vrijednosti kao osnova odgoja. *Nova prisutnost*, 11(3), 401-417.
14. Kauzlarić, T. (2018). Odgojna mjera upućivanja maloljetnika u odgojni zavod (Diplomski rad). Pravni fakultet sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

15. Koirikivi, P., Benjamin, S., Kuusisto, A., & Gearon, L. (2023). Values, lifestyles, and narratives of prejudices amongst Finnish youth. *Journal of Beliefs & Values*, 44(1), 32-46.
16. Konvencija Ujedinjenih Naroda o pravima djeteta, (1989). Ujedinjeni narodi. Posjećeno 05. 09. 2023. https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=en#4.
17. Kovačić, Z. (2004). Uvjeti, okolnosti i mogućnosti unapređenja provođenja odgojne mjere pojačane brige i nadzora u sustavu socijalne skrbi. *Ljetopis socijalnog rada*, 11(1), 63-86.
18. Kregar, J., Sekulić, D., Ravlić, S., Zrinščak, S., Grubišić, K. i Petričušić, A. (2014). *Uvod u sociologiju*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
19. Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Legrand, L. (1991). *Moralna izobrazba danas. Ima li to smisla?* Zagreb: EDUCA.
21. Majdak, M. (2006). Crte iz povijesti socijalnog rada s djecom i mladima u rizičnim okolnostima. *Ljetopis socijalnog rada*, 13(1), 85-100.
22. Maloić, S. (2006). Izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod-neka obilježja odgajnika i neke objektivne poteškoće u provođenju tretmana. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 14(1), 75-86.
23. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada slap.
24. Ministarstvo pravosuđa i uprave Republike Hrvatske, (2023). <https://mpu.gov.hr/> Posjećeno 16.8.2023.
25. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike Republike Hrvatske, (2023). <https://mrosp.gov.hr/> Posjećeno 16.8.2023.
26. Odgojni dom Ivanec, (2023). <https://www.odgojnidom-ivanec.hr/povijest-doma/> Posjećeno 23.8.2023.
27. Paradžik, L., Jukić, J., & Karapetrić Bolfan, L. (2018). Primjena fokusnih grupa kao kvalitativne metode istraživanja u populaciji djece i adolescenata. *Socijalna psihijatrija*, 46(4), 442-456.
28. Petrović, M. (1973). *Vrijednosne orijentacije delinkvenata*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

29. Pravilnik o načinu izvršavanja odgojne mjere upućivanja u odgojni zavod. *Narodne novine*, 22/2013.
30. Pravilnik o načinu izvršavanja odgojnih mjera - posebne obveze, upućivanje u disciplinski centar, pojačana briga i nadzor, pojačana briga i nadzor uz dnevni boravak u odgojnoj ustanovi, upućivanje u odgojnu ustanovu i upućivanje u posebnu odgojnu ustanovu. *Narodne novine*, 141/2011-2840.
31. Puzić, S., & Bezinović, P. (2011). Regionalne i rodne razlike u vrijednosnim stavovima srednjoškolaca u dvjema hrvatskim županijama: tranzicija, modernizacija i promjene vrijednosti. *Revija za sociologiju*, 41(2), 213-238.
32. Ratkajec Gašević, G. (2011). Specifičnosti savjetovanja maloljetnih počinitelja kaznenih djela. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 19(2), 73-89.
33. Romero, E., Sobral, J., Luengo, M. A., & Marzoa, J. A. (2001). Values and antisocial behavior among Spanish adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 162(1), 20-40.
34. Siegmunt, O., & Wetzels, P. (2018). Social values and delinquency of Russian youth. In *Criminology and Criminal Justice in Russia* (pp. 36-55). Routledge.
35. Singer, M. (1998). *Kaznenopravna odgovornost i zaštita mladeži*. Zagreb: Nakladni zavod Globus: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske.
36. Singer, M., Poldrugáč, Z. i Mikšaj-Todorović, Lj. (1985). *Kriminalitet djece i maloljetnika*. Zagreb: Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
37. Skoko, B., & Benković, V. (2009). Znanstvena metoda fokus grupa–mogućnosti i načini primjene. *Politička misao: časopis za politologiju*, 46(3), 217-236.
38. Šimunović, E. (2017). *Socijalizacija u sociološkoj perspektivi* (Završni rad). Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka.
39. Tarry, H., & Emler, N. (2007). Attitudes, values and moral reasoning as predictors of delinquency. *British Journal of Developmental Psychology*, 25(2), 169-183.
40. Tasić-Bouillet, D. (1997). Stupanj institucionalizacije odgojne mjere i vrijednosni sustav maloljetnih delinkvenata. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 5(1-2), 21-29.
41. Tobler, A. L., Komro, K. A., Dabroski, A., Aveyard, P., & Markham, W. A. (2011). Preventing the link between SES and high-risk behaviors: "Value-added" education, drug use and delinquency in high-risk, urban schools. *Prevention Science*, 12, 211-221.

42. Urbanc, K., & Čiček, M. (1998). Neka transgeneracijska obilježja obitelji maloljetnih delinkvenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 5(1), 57-72.
43. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.
44. Zakon o izvršavanju sankcija izrečenih maloljetnicima za počinitelje kaznenih djela i prekršaja. *Narodne novine*, NN 133/12.
45. Zakon o sudovima za mladež. *Narodne novine*, NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19.
46. Žižak, A. (2006). Normativne orijentacije adolescenata u riziku iskazane kroz samoprezentaciju. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(1), 39-54.
47. Žižak, A. i Koller-Trbović, N. (1999). *Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi: deskriptivna studija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

10. Prilozi

Prilog 1. – Protokol za provođenje fokus grupe

POZDRAVLJANJE I PREDSTAVLJANJE:

Pozdrav svima, moje ime je Ivona. Studentica sam socijalne pedagogije i pišem diplomski rad na temu vrijednosti u odgojnim zavodima i tu trebam vašu pomoć, to jest zanimaju me vaša razmišljanja o vrijednostima. Danas ćemo raditi u dva dijela, prvo će te dobiti jedan listić koji će te trebati popuniti, to jest zalijepiti sličice na njega po određenim područjima, a zatim prelazimo na fokus grupu. Zna li što je fokus grupa i jeste li ikada čuli za to?

Fokus grupa je posebna tehnika grupnog razgovora koja za cilj ima dublje spoznavanje istraživane pojave. Provođa se u manjoj grupi sudionika koji razgovaraju u određenoj temi uz usmjeravanje stručne osobe – moderatora. Vama koji ste ovdje i koji ste pristali sudjelovati se zahvaljujem na tome, ali trebate znati da u svakom trenutku možete odustati od rada ili fokus grupe. Predviđeno trajanje ovog razgovora je oko sat do sat i pol vremena. Zamolila bih vas da iznosite svoje mišljenje bez suzdržavanja jer nema točnih ni netočnih, kao ni poželjnih ni nepoželjnih odgovora već nas zanimaju vaša osobna stajališta i iskustva. Vaši osobni podaci biti će poznati samo nama u ovoj prostoriji i nigdje se neće spominjati vaša imena, što znači da ono što kažete se nigdje neće povezivati s vašim imenima. Ovdje su još i Antonela i Sara, one će zapisivati vaše odgovore na moja pitanja. Prije nego krenemo sa razgovorom, imate li vi nekih pitanja za mene?

Za početak mi je važno da se još malo bolje upoznamo. Za početak bih voljela da se predstavite i to tako da kažete vaše ime, koliko imate godina i koliko ste dugo ovdje?

Nakon predstavljanja. Prije nego krenemo htjela bi samo napomenuti da se moramo pridržavati nekih pravila. Što je vama važno od pravila da se pridržavamo?

Uz to molit ću vas i da slušamo jedni druge, da uvažavamo svačija mišljenja i poštujemo jedni druge. Također ono što budemo ovdje govorili molim vas da se ne iznosi dalje i prepričava dalje. Možete se nadovezivati jedni na druge, to je čak i poželjno, ali vas molim da ne pričamo svi u jedan glas nego jedan po jedan. Je li vam to u redu?

UVODNA AKTIVNOST

Za početak krećemo, kako sam vam i najavila, sa jednim zadatkom. Ovdje su vam razne sličice (sličice izrezane iz časopisa se izvade na stol i rašire po površini) i listići s predloškom (svakom sudioniku se da po jedan listić). Svatko od vas treba pronaći sličice i zalijepiti ih u svoj listić, na vrhu ono što vam je najvažnije u životu, pa ono što je važno, srednje važno, malo važno i na dno ide ono što vam nije važno. Možete zalijepiti jednu ili više sličica i imate 10 do 15 minuta vremena pa će te nam ispričati koje ste sličice i gdje zalijepili te što vam to znači. Nakon što su završili: Evo vidim da ste gotovi pa bi vas molila da sad izložite što ste napravili na svojem listiću.

FOKUS GRUPA – PITANJA

1. Sad krećemo na fokus grupu koju sam vam objasnila u uvodnom dijelu. Također sam vam najavila i da ćemo pričati o vrijednostima pa mene zanima što su za vas vrijednosti?

Definicija: vrijednosti su poželjni ciljevi, različite važnosti, koji nadilaze specifične situacije, a djeluju kao usmjeravajuća načela u čovjekovu životu (Schwartz, 1992).

2. Koje su vam 3 najvažnije vrijednosti u životu? + osvrt na listić; pitati jesu li tako rangirani i u listiću iz uvodne aktivnosti
3. Koje osobine cijenite kod sebe?
4. Koje osobine cijenite kod drugih ljudi?
5. Kako bi izgledao vaš ugodan život?

OBITELJ

6. Što za vas znači obitelj?
7. Koliko vam je važan obiteljski sklad?
8. Koliko vam je važna sigurnost obitelji?

PRIJATELJSTVO/LJUBAV

9. Što za vas znači istinsko prijateljstvo?
10. Koje su osobine dobrog prijatelja?
11. Koliko vam je u životu važan partnerski/ljubavni odnos?
12. Koje su vam osobine važne kod vašeg partnera/ice?
13. Koliko vam je važno da osjećate da je drugima stalo do vas?

OBRAZOVANJE/POSAO/POSTIGNUĆE/BOGATSTVO

14. Koliko mislite da vam završena škola može pomoći da uspijete dalje u životu?

15. Što za vas znači poštovanje?
16. Tko su osobe koje cijenite/poštujete?
17. Zbog čega, kojih njihovih osobina?
18. Za koga vam je važno da vas cijeni?
19. Kako mislite da se može steći poštovanje?
20. Koliko vam je važno bogatstvo?

ZABAVA

21. Koliko vam je važno imati slobodu?
22. Što za vas znači zabava?
23. Koliko vam je važno uživati u životu?

BRIGA O SEBI/RELIGIJA

24. Što za vas znači zadovoljstvo?
25. Što za vas znači unutarnji mir?
26. Koliko vam je u životu važno zdravlje?
27. Što za vas znači religija/vjera?

POŠTIVANJE PRAVILA/ODNOS PREMA DRUGIMA

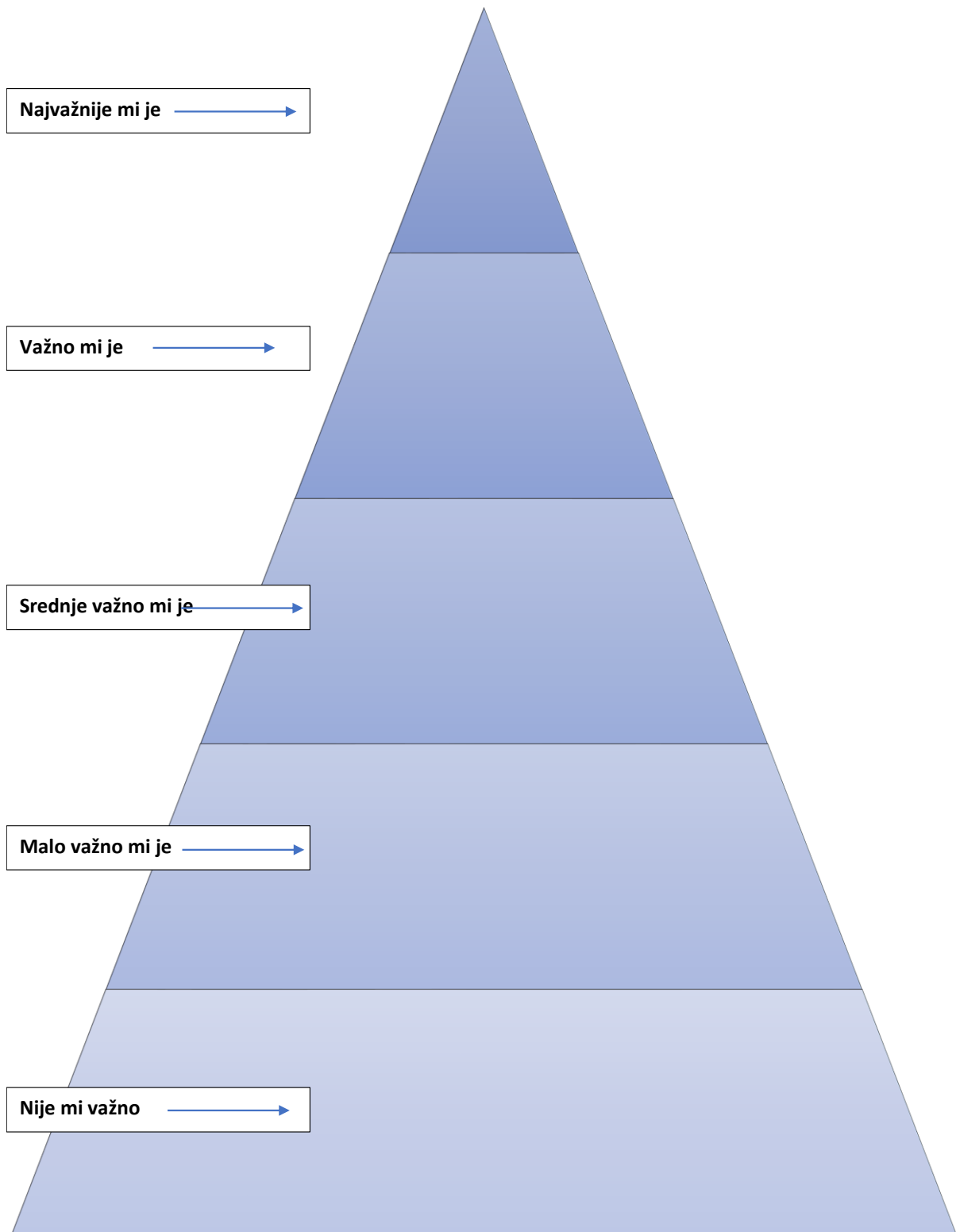
28. Što mislite koliko je bitno poštovati pravila u životu?
29. Možete li mi objasniti koliko vam je važna sigurnost?
30. Kako gledate na pomaganje drugim ljudima?
31. Kako se osjećate kada vam je nešto od ovih stvari/ vrijednosti uskraćeno?
32. Koji je vaš životni cilj/smisao?
33. Sada ćete dobiti opet male listiće s uputama koje će te popuniti.

Kada popune listiće pitam ih da prokomentiraju kako im je bilo? Koliko je teško rangirati vrijednosti? I kako su ih na kraju rangirali?

34. Došli smo do kraja. Imate li još nešto za dodati?
35. Imate li kakvo pitanje ili komentar za mene?

Evo onda je to kraj. Hvala vam još jednom na sudjelovanju.

Prilog 2. Piramida vrijednosti

Prilog 3. Upitnik rangiranja vrijednosti

Rangirajte ove vrijednosti od najmanje važne do najvažnije u vašem životu:

LJUBAV; OBRAZOVANJE; OBITELJ; PRIJATELJSTVO;

ZABAVA; BOGATSTVO; ZDRAVLJE

Jako malo mi je važno...	
Najvažnije mi je....	

